JÄMFÖRELSE

EMELLAN

NORRA

OCH

SÖDRA

POL-

KRETSEN.

FÖRFATTAD
AF

SAMUEL ÖDMANN.

- - - brevis esse laboro;
Obscurus fio.
HORATIUS.

UPSALA, Tryckt hos Directeuren JOHAN EDMAN,
på egen bekostnad, 1786.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk som tillhör Bayerische Staatsbibliothek har scannats av Google Books. Det anpassades för Projekt Runeberg i mars 2013 av Bert H.

Opposita juxta se posita magis elucescunt.FÖRETAL.

etta Utkajl ofverlemnas icke åt de Natur for (kar e,

hvilke jjelfve lårt fålja Naturens fot/pär och infe den kädja afOrfaker och Verkningar, fom af den* na A'lmånna Modren Ja forgfåUigt dåljes får de då* deligas ågon, $ag har icke nog mi/skänt min# krafter, får att, i all des vidd> får et aga den Majeftå-ti/ka, men tillika ry svär da målning, hvart ill Polarkret-farne kunnat gifva en

fkickeligare penna de rikafte ämnen. Der emot hoppas jag icke mifshaga de Läfa-re, hvilke fakna tillfälle att, utur behårige och Sprid-de källor, famla och jämfåra de ämnen > fom fordras, får att faftftälla ett någorlunda begrep om vår Planets befkaffenhet i Norr och Såder, ofäg har ock fåkt få inrätta de få anvifningar, dem jag trodt le-da till får klar ing af några visfa Rån, att de hos Lä-faren hvar ken fårutfätta något betydligt mått af kun-Jkaper eller fodra någon mattande eftertanka. Vid

valetvalet af ämnen, har jag fårdeles fäjlat mig vid då verkningar, fom nårmajl röra en äfkädares uptnårk-famhet, fåtta des tankekraft i rör elfe och väcka des känflor.

Skulle nägre betydligare Rön undfallit min up-markfamhet, fa torde en billig Läfar e falla [ett mildare omdöme, dä jag förklarar, att dejfa anteknin-gar blott händelfevis blifvit gjorde} under det jag famlat för en frän detta ämne vida ät/kild Lärdoms-gren.

Emedlertid, om ä ena fidan Philofophen här finner ett omätligt fält för fin vettgirighet och forfknings-ifver, fä mäfie ock ä den andra, Svenfke Medborget-ren up väckas till den lifligafie erkänfla af Förfynens flyr elfe, då han9 i den ry svär da Polens grann/kap, under en mild och uplyft regering, fri och lyckelig, /kördar en fällhet, den de blidafie luftftreks prunkande fördelar aldrig kunna upväga.

Nyt-Nyttjade Källor.

Svenska Sammandraget af J. Cooic och G. For-sters Refa St Sodra Polen.

J. R. Forsters Obfervations, made during a Voy, round the World.

L. Wafers Defcr. ofthe ifthme of America.

De PAGes Voyages vers le Pol de Sud. 1773.

Recueil des Voyages au Nord.

J, R. Forsters Gefchichte der Entdeckungen und Schiffarthen im Norden. 1784*

F. Pennants Arftic Zoology. 1785*

Martens Reife nach Spitsbergen. 1671.

De PAGes Voyage vers le Pol du Nord. 1776.

Phipps Voyage towards the Nortb-Pole*

D. Crantz Hiftoria om Grönland. 1769.

Ellis Reife nach Hudfonsbaye,

T. Bergmans Verldsbeikrifning.

Pallas Neue Nordifche Beytråge.

Mullers Samlung d. Rusf. Gefch. Th. IIL1NNEHÅLLÉT.

In-§. 1.

Inledning.

Ehuru Island, Som Srån urminnestider varit bekant under namnet Tbule, redan år 861 närmare uptäcktes och strax derpå hade beSÖk aS Svenskar; ehuru Grönland redan år 983 tjente Ecic RÖde till Sristad, under des treåriga landsflykt; ehuru Norrmännerne ao år derester ned-flogo fina bopålar i Canada; Så år dock o-nekeljgt, att de kunskaper vi åge om Norra PolkretSen, egenteligen böra ledas Srån de långt Sednare uptåckter, dem Europas Södligaste Folkflag gjordt uti bägge Indierna. De omåtelige rikedomar, Som genom den aS Vasco di Gama Sörbi

Goda Hopps udden år 1496, upSundna våg, Samt genom Columbi och Vesputii SjöreSor jämte Pizarros och Cortez eröSringar i vå-A ster,ster, tillflöfco Portiigall och Spanien, kunde icke långe anSes med kallsinnighet. De bleSvo filart ett gemenSamt ämne Sör de nationers afund och fruktan, hvilkas styrka hufvudfakligen berodde på deras kölar. Holland och Engeland Sörhärdade sig Ihart emot Roms heliga åskeknallar, och voro redo, att, utan afleende på Påfvens Alexander den Sjettes Skiftobref, till Texeln och ThemSen bringa en del aS de skatter, Som utlastades vid Tago Men SörlTg-tigheten tillåt icke (att genom okända haf utSånda flottor till Sex månaders ljöreSor, utan förfriskningplatfer, utan tillflyktsstäl-le. Man Söretog derSöre ett icke mindre årorikt ån vågSamt steg, att, genom Nordens haf, föka en genvåg till Östra Indien i hopp, att det, som lyckats för en Drake och Magellan i Jordens Södra half-va, borde ock inträffa i den Norra. Desfe förfök, som å Holländska sidan stadnade efter 50 års fruktlös möda, hafva deremot, å den Engelska, blifvit fortsatte med en ståndaktighet, fom i mänsklighetens håSder,

nåft

*) Päfven Alexander vr delte de nya uptåck-terne, flfom bekant Sr, 5r 1493 emellan Spanien oeh Portugall. Rå-linién updrogs 27 gr. 29' Våfter om Ferrö, den tidens forfta meridian, och jimkades fe-dermera af defla magter genom en fårlkild af handling , följande Sret. Men detta faftebref hann icke fS laga kraft, ty man har i fednare tider utan Sfventyir af domqvalsplikt gjort anfenliga inträng i denna författning.näst Alchymiens otackSamma företagande, Sordra Srämsta platSen. Och skulle väl en efterverld tro, att ett förflag, Som iSrån år 1553 *) beständigt miSslyckats, Som ko-ftat fa oräkneliga millioner, ja det, Som mera år, Så många stora och erSarne Sjö-hjeltar^ —lif; fom imerfort tyckts blifva mera omöjeligt att verkställa och mindre fördelaktigt att fullborda; likväl ånnu år 1774 kunnat ådraga sig en verkfam Ministers upmårkSamhet? men Så föga vinnings lyftnaden låter sin driStighet inskränkas af motgångar, Så Söga låter ock ärelystnaden fin verksamhet aSskråckas af faror. En kofa utmärkt af otackfamhet och de rysvår-daste fotfpår trampas i 224 år, ifrån Wil-loughby till LANE,af den Nationen, fom tyckes råkna Sör åra att trotSa Så Politikens Som Naturens motstånd; att till full viSshet bringa Så Statisters Som Philofo-phers giSsningar, att, innom vetenskapernas krets bibehålla Samma valde, Som öf-ver hafvet.

Ehuru alla desse förSök aflupit utan att leda till Japan och China, Så häfva de A 2 dock

*) Sebast. Cabot gjorde väl redan 1497 en refa St N. America får Engelfk räkning, dock icke att fåka genomfart. Förfta fårflaget i detta ämne ingafs är 1527 afen köpman i Briftol, Robert Thorne. Se Föret, till Phipps Refa. HolJändames förfra får få k fked-de 1594. Deras expedition är 1643 frän Indien, var den fifta j denna affigt.dock öpnat vägen till åfven Så påliteliga och rikhaltiga gullgruSvor Som Molukker-nas Ipecerier. Hvad de rike fiskerier vid Terre Neuve, de dyrbara pälsverk från Ca-nada, den oerhördt indrägtiga handelen på Hudsons vik *) icke hunnit erSätta, haSva Grönlands och Spitsbergs Hvalar fatt godt-göra med sitt Späck och fina Barder, Fal-ro far med lin fetma och fina betar, Skålar med fin tran och fina hudar, Polens bvite bjbrnar och räfvar med fina pälfar, Eider• foglen med fitt Spänstiga dun. Men jämte denna vinning, Som enskildt tillfallit haSvets driftiga Seglare, haSva äSven vetenskaper-ne i allmänhet, Naturläran och jordbe-skrifhingen i Synnerhet, och Särdeles Norra PolkretSens kännedom erhållit ett ljus, Som endaft varit möjeligt att frambringa genom en Så härdad ftåndaktighet.

Dock, Såsom alla defla reSor Sörrätta-des emellan Wmgats och Baffinsvikens väft-ligafte kuft, innom en längd aS 160 grader, få lemnade de oSs dock i okunnighet om mera ån halfva Nordliga PolkretSen. Denna

*) Hudfons Viks Compagnie grtfndar fig pS ett exclufivt fribref af Konung Carl ii. HcitForster vifar huro fkadeligt detta privilegium år för England, famt att det mera hindrat ån befodrat det åfyftada årr-damålet, Nordens kånnedom. Han uträknar ock, att Lottågare för hvaije ioo pund Sterling vinna 5250. Entd. im Norden, lid. 437.na brist har väl blifvit till en märkelig del afhulpen genom Ryska nationens ärorika företagande att underföka Siberiens ishaf. En Deschneu , fom redan 1648 uptåckt BeringsJundet och SörbiSeglat Tfcbutfkiudd, lyckelig i ett företagande, fom Sör des många efterföljare fruktlöst aflupit, förtjenar ryckas undan glömskans våld En Mar-kof, fom år 1715 företog den märkvärdiga uptåcktsrefan på det frusna ishafvet, den förste (och

förmodeligen åfven den fifta) fom fedt Polariska stam-ifen, har åfven gjordt sig vårdig ett hedrande minne De månge förfök,fom, till Siberiska kusternas kännedom, Så vål under Czar Peters regering, Som under kejfarinnan Anna, å-ren 1732 och följande företogos, fom fortsattes åren 1761 till 1754 af en Schalourow, ja ånnu 1784 fullfölgdes, fast mer och mindre lyckeliga, utbredt ljus och kunskaper**0). Lik vål återstod ånnu en omåte-

*) Se Mullers Sami. i d. RuJJifche Gefchichte, Th. III. p. 9 och Pennants ArStic Zoology, Fåret. fid. C. Refan började d. 20 Junii.

**) Muller a ft. m. 41.

***) Man år vål fårviffad, att icke något land hindrar fartens möjlighet emellan hvita Hafvet och Chi-nefilka Sjön, likvål har man icke kunnat alleftådes framtrånga för is. Ryfka förföken hafva mer eller mindre mifslyckats. Särdeles har den emellan Cap Taimura ocn Chatanga utlöpande fpets icke kunnat doubleras. Pallas Neue Nord. Beytr. T. I. p. 342.

liglig sträcka af Norra America, i Philofopher-nas fruktan, dömd till evigt mörker. Ån-nu hade ingen köl från Södra Oceanen genomlupit BeringsSundet. Defl*e årorika företaganden voro åfven Engelsmän förbe-hållne. År 1770 företog Herr Hearne en landtrefa i Nordväst från Fort Wallis, genomträngde till 76 graden, och hann, efter en färd af hela 50 graders längd, hardt nära det stället, der federmera år 1778, Pol--hafvets ogenomtrångeliga is, nödgade den odödelige Cook att ändra fin kosa. Med få outfåjeliga offer, Saror, kostnader, haS-. va egennytta, ärelystnad och nit Sör vetenskaper förenat sig att aflkudda Européer den SörebråelSen, att icke känna fin närmaste Polkrets,

Men under famma tid, då Norra Polens ishaS Så trägit plögdes; då uptåckts-lystnaden kringSådde skeppsvrak, der na^ turen tycktes haSva' heredt haSvets oSan-telige hvalar en ogenomträngelig Sriftad; då förolyckade beSåttningar på brutna is-flingor, omgifne af Polarbjörnar och Val-rofar, Sökte en kust, der ett ännu hiskeliga-re dödsfått väntade dem; då få många hjeltemodige Sjomän, värde ett båttre öde, upoffrades ån af köldens och hungrens våld, fåfom en Willoughbys en

Ho-

) Ridd, Hugo Willoughuy anförde den E'Hores), Munks befåttningar; ån af den ne-drigafte uprorsanda, fåfom en Hudson **); ån af de vildas trolöshet, fåfom en Knight, en Hall, en Verazzani***); då, fåger jag, åtnögde fig Philofophien, att, med torna förnuftsflut, tilUkapa fig ett utkaft éf-ver Södra Polens befkaffenhet. Man ritade ofs helt artiga kufter på Globerna, under namn af Terres Aufirales, och ehuru A 4 nian

fcadren, fom 1553 utf andes att upföka genomfart i Nordoft; Skeppen fkingrades. Amiralen med hela des befåttning omkoai pä en Ö under 74 gr. Der han nödgades föka vinterlåger. Af papperen fanns, att folket lefvat ånnu i Januario. Herr Fors ter anfer denna olycka hafva håndt vid floden Arzeria i Rylka Lappmarken, 1. ft. 314.

*) Hore refte 1536 åt Nordvåft. Hans folk råkade vid Terre Neuve i fådan hungersnöd, att de ljumikt mördade och upåto hvarandra. Ja omfider ka-ftades lott om detta bedröfveliga öde. Munks hela befåttning omkom 1619, vid des vinterlåger af köld och elånde, utom 3 mån, med hvilka han återrefte. Voy. au Nord.

**) Henr. Hudson blef under des 3:dje refa 1609 äf en upforilk befåttning fj’elfnionde fatt på en llup och med föga lifsmedel lemnad' åt litt ode i ett vildt haf, Man har icke någon tidning om han ånda-lykt.

***) John Knight fteg 1606 iland på en ö och ombragtes af Efquimaux. James Hall ihjålftacks 1607 af en Grönlåndare. Johan Verazzani blef mördad och upåten af Norra Americas vilda > enligt Ramusio,man hade den höfligheten, att erkänna desfas åtskilliga riktningar för ovissa, få drog man dock icke Ijelfva Söderlandets varel-fe i tvifvel. Men man bör ock medgifva, att denna förmodan hade sina anledningar. Geographen , understödd af Philofophen, fom fordrade en motvigt i jordens födra halfva, förledd af Sjömannen, som antek-nat och namngifvit en myckenhet, kan hända mifskända iskuster, ån eSter St. Per, ån eSter St. Sebastian, kunde ej tilltro fig att lemna hela Södra Polen åt ett oin-lkrånkt haf Tasman hade redan 164a up-tåckt N. Zeelands Norra del, och

detta lands sträckning emot Polen var obekant. Omsider inskränkte Cap. Cook, under desSör-sta reSa, hoppet om detta Södra Safta land innom 40 parallelen *). För att fullkomligt håSva alt tviSvel och Srikalla de lårda från vidare bryderi, Sordrades likväl en kringSegling af Södra Polen i de högfta möjeliga Latituder. Detta ärofulla vårf up-drogs år 1772 åt Cap. Cook, fom ej alle-naft, med den lyckeligafte utgång, förevigat sitt namn, utan ock, biträdd aS de Sör-tråffelige Naturforskare, Herrar Forster, Fadren och Sonen, lemnat den vettgiriga verlden de noggrannafte uplysningar om detta förfärliga luftstreks 0 Physiska fom

Geo-

*) Se Frevilt.es afhandling om uptäckterne i Söderhafvet. Andra Delen. fid. 154 följ.Geographiska beskaffenhet. Och då defla anmärkningar åro att anSe Sör det Sörsta, Samt Sörmodeligen äSven bliSva det lifta å-tersken Srån Antarftiska PolariSen , Så må vetenskaperne visSerligen vörda den lycke-liga ställning, Som till Eur. pa bragt dem Så granskade, Så rikhaltiga, la PhiloSophiske.

Ledd af förenämnde Uplysningar har jag derföre vågat detta utkast till en jåm-förelfe emellan jordens bägge ytterligheter, i5 det hopp, att detta förfök, ehuru ofullkomligt, likvål icke bör Salla Philofophen miSshageligt, då det räcker Så talrika åm-nen Sör des Sorskning, dödar gråhåriga Sör-domar, Samt leder ljålen att med gladare . ögon åskåda en Natur, Som, å annan sida betraktad, endast ingjuter rysning och fafa,

Polkretfarnes olika tillgång på Land.

Naturens ordning Synes vår Planets luftftrek, i lika afstånd från våndkretSarne, på motfvarande årstider, då inga biorsaker verka afsteg, böra utmärka sig med en un-geSårlig likhet. Jag Säger: ungefärlig; e-jnedan de åtta dagar, dem Solen mera till-

A s

brin-bringar, under årliga omloppet, Norr än Söder om dagjåmnings kretSen, måste för-orSaka någon, och kan hända nog betyde-lig skilnad. Denna ungefärliga likhet borde fårdeles äga rum i anfeende till köld och värma, Så Sramt delfa förändringar omedelbart härrörde aS Solens strålar. Men då delfas brytning Samt mer eller mindre Sluttande studsning huSvudsakeligen bidrager till den värma, Som aS det, i sig Ijelf för-modeligen kalla ljufet, frambringas, få bör åfven den olika myckenhet fast land, som Ikiljer den Norra Polcirkelen från den Södra, intaga främsta rumet i denna jåmfö-relle.

Om man från Beringsfundet följer Norra Poicirkelens draglinia väster ut, få möter strax Tfcbutfcbernas land, som sträcker sig hela 60 Svenska mil innom Polkretfen. Det vidsträckta Siberien, sträcker lig minst fyratio mil innom samma linia, men på de flesta ställen 60 och 70 samt vid Cap. Tat-mura hela hundrade mil. Polkretfen har vidare en anfenlig sträcka af Samojedernas kalla land, hela Lappmarken, Finmarken samt någon del af Norrige innom fin rå. Om Grönland år en åt Norden från America skild ö, fåsom sannolikt fynes, eller ett med Nya verlden sammanhängande fast land, vet inan icke ined full vilshet Emedlertid

har

*) Pr. Bergmans Verldsbelkr. pag. 39. De Pa-c

har man beSeglat des Ostra kust 130 mil in-nom Pol-cirkelen, samt des västra tio mil, innuti Baffins vik. Huru långt Americas Öknar sträcka emot Polen, innan de förlora fig i ishafvet, år obekant; men af de stränder, fom hindrat vidare framgång i Baffins viken, kan man iluta, att fasta landet sträcker minft till 8o:de parallelen, hvilket gifver 130 mils vidd innom Polstre-ket. Då nu dertill läggas flere innom samma gräns belågne öar, fåfom Spitsbergen om 60, Novaja Zemblia om 70 mils sträckning den stora islagde James Sn, en betydelig del aS Island, Samt de oräkneliga holmar och skär, som finnas här och der kringlpridde, Särdeles väster om Difko-lugt och Norr om Hudfonsviky Så torde man kunna antaga, att en ljettedel aS Pol-kretSen består af land Innom Södra

Polkretfen har deremot ännu ingen enda fläck bliSvit uptäckt. Cap. Cook trängde

%

Ges Voy-aut-du Monde, II. 222. vifar fkål att förmoda en Communication emellan Baffinsviken och Spitsbergs hafvet ofvanfor Grönland.

)Nova Zemblia beftlir val af f<em 6ar, (Penntant a. ft. p. XCVI.) men funden emellan dem åro ftåndigfc islagde. Landet uptåcktes 1556 af Steph. Burrough

**) Dentia beråkningår blott pä fannolikhet bygd. Jag foljer dervid en af Herr Segui#, Sr 178a författad Charta, bilagd vid Cap. De Pagcs refa omkring jorden , jåmfård,med den Herr Fokster bifogat yki des Entdeckungen im Nord.lig tre resor innom denna gräns, och en gång up till 7i:sta graden, utan att finna något ipor till land. Såleds, om ock der något land finnes, hvilket icke kan tvärt nekas, Så måste det dock gömas under en evig is och aldrig upliSvas af solens välgörande ögonkast. Södra Georgien, Kyndels-mesfoånrne och Sådra Tbule, det fudligaste aS alla kända länder, haSva icke kunnat un-derSökas till deras sträckning emot Polen. Deras utSeende väcker SaSa, redan 70 mil utom PolkretSen, under ortens blidaste årstid. Och om de ån åro uddar aS något fast land, få måste dock detta gömas under de omåteliga isberg, som aldrig, hvar-ken af tyngd eller fmåltning, brista, för att åndra fitt läge. Man kan fåleds med vifs-het antaga, att, innom Södra Polens krets, aldrig Solens strålar studSa emot någon blottad jord eller bergflåck.

§• 3.

o

Köld, Vårma, Årstider.

As denna olika tillgång på. land hårleder Herr Forster huSvudSakeligen, den stora ätskilnad, Som, i anSeende till luStens temperatur, rönes i Norra och Södra jordhalS-

vanvan under lika bredd. Solens strålar, fom, vid Södra Polen, inSupas men icke återkastas aS det våta och nästan oinskränkta elementet, kunna der icke göra lufckretfen jum, ån mindre varm. De kalla dunster, som från eviga isberg kyla Atmofphåren, bliSva der icke Sördeldte, icke Sörtunnade. De tvånne ytterligheter aS Köld och Värma stå der i en Contrast, och öSvervigten blir gemenligen på den förras fida °). E-medlertid förtjena flera medverkande orsaker rum vid Polariska köldens underfök-ning. Sjelfva jordens beskaffenhet, olika egenskap att Ihart uphettas eller afkylas, rikhaltighet på fuktiga utdunstningar, mer eller mindre upodling, men i fynnerhet blott-ställning för isvrak, göra åfven i Norra halfvan kölden högst olika under lika bredd. Gmelin berättar, att vid Argun, på $2gr. bredd, jorden icke uptinar midt i sommaren djupare ån i£ fot. Thomas James nödgades 1631 taga sitt vinterlåge i Hudsons vik vid Charletons ö, endast på 5agr. 01, olja, ättika och vin frös till klumpar , dem man nödgades förderhugga med yxor. Man kunde hvarken med klåder eller arbete

) Här bör jag icke firbigä ett nytt Phenomen, fom mycket verkar pä Polarregionernas luftkrets. Så-fom fnö och is, dä de fmälta till vatn, infupa eller figera en myckenhet värma, hvilken blir omärkelig altfä händer tvärtom, att vatnet, dä det fryfer, äcer-gifver denna värma.bete värja fig Sör kölden. Den famman-präffade luften qväSde andedrägten. Ogne-locken fröSo tillsammans och hindrade Synen. Ansigte, händer och Sötter Sör kyldes , Så Snart man vågade fig utom den i nödfall uprefta hyttan. Taket bar en myckenhet istappar, ehuru man aldrig tillåt elden flockna. Båddame utmed elden blef-Vo öSverdragne med rimfrost och ftySve fåfom bräder. Vatnet frös i kåril, som ftåldes 3 fot från eldstållet, och om natten, då elden mindre jämt vårdades, botnfrös famma kåril. Då kopparkjettilen fattes till elden, hade frånfidan ånnu en tums is, då den åt elden stålda fidan var het Hv ilsken vinter under famma ungefärliga bredd med London. Ellis vintrade på 57 gr. under famma bred med Småland. Bläcket frös fram för elden. Ölet frös till is uti en med blår omlindad flaska, och det uti eldadt rum. Brånvin och Spiritus Vini tjocknade fåfom olja io köld.. Lakanen fast-fröSo vid våggen. Argångarne åro dock, olike, ty på Samma trakt uppehöll fig But-ton med des beSåttning 1613 års vinter om bord, fast vid tre stockeldar Ånnu förfärligare vinterqvarter hade Cap. Munk vid Churchills floden, på 62 gr. Vin och brånvin frös och fprångde faten. Sextiotvå personer omkommo af befattningen och

Ca-

*} Forst. Entd. p. 425. f. Hift. G. desVoy. Tom. LVII. **) Forst. Entd. f, 399.Capitainen återkom till Norrige

endast med två må!n. Novaja Zemblias vintrar gifva icke förfärligare skådelpel, ehuru 200 mil närmare Polen.

Man torde icke mifstaga sig, om man hårleder denna odrägeliga kölden i vissa lägre latituder, ifrån de kalla vindar, font öfver isberg och isfält blåsa åt dessa orter. Den is Baffins viken afbördar genom Strat Davis understödd af de isvrak, lom med strömdrag föres förbi Grönlands udde åt Labrador, gör detta lands luftstrek strängare p^ 50 gr. ån Grönlands på 60 och Sveriges, på 64. Den is, fom från NO. sammanpackat fig vid Grönlands östra fida, gör ej allenast denna kust obebonlig, utan förorsakar tillika, att Island, som fordom på 68 gr. burit skogar och fåd, måste nyttja torr fisk för bröd och några krypande buskar för bränfle. Tornås vintrar kunna kallas drägelige emot de vid Grönlands Sudligaste fpits, under samma bredd med Vesterås, emedan fjällryggen år des formur emot ishafvets vindar. Siberiens kale och låge kuster, blottstålde för vindar-ne från ett haf, fom, genom det trånga Beringfundet, icke kan af börda någon be-tydelig ismångd,- ligga derföre i en evig kåla. Vid Jakutsk på 62 gr. uptinar jorden

högst

*) Crantz Grinl. Hift. Del. 3, fid. 319.högst tre fot, midt i Rötmånaden Gme-lin omtalar en brunngräfvare, som på 91 fots djup icke hann genomtränga kålen. Man fer der foglar, Climatets infödingar, nedfalla ur luften, och vildjuren omkomma stundom af köld i fina hiden. I Tobolsk, under samma bredd med Skåne,# fryfer oS-tar QvickfilSret till stadga <so). År 1735 Söll der Thermometren 67 gr. under fryspunk-ten, då likvål Tornås strängaste köld icke går öSver 46. I Korenga under Samma bredd, har Thermometren Sallit till 81 och i Jenifeisk, något Sudligare ån Stockholm, tiÖ 87-5- grad under Sryspunkten ';KKQ. På samma grund sker, att ljöfarande, fom ge-'

nom

*) Pennant a. ft. Emot Ishafvet uptinar blott en fot Pallas Ruff. R. Th. III.

**) Herr Pallas fann i Siberien den 6 och 7 Dec. 1772 pä 5 skålpund Qvickfilfver, det han i en Ikål utfatt i luften, förft en skorpa, och några minuter derefter, blef altfammans en maffa lik tenn, mjuk och böjelig fom bly, men sk6r då den bröts tvårtsaf. Det låt bamra fig; men om hammaren ej var nog kall, fmålte dett till droppar. Se des R. R. III. 418.

***) Se Pr. och Ridd. T. Bergmans Verldsbe-Ikrifning fid. 3x4. Hårvid bor dock mårkas, att Qvick-filfret, enligt Nyare Philofophers afgjorde rön, fryfer vid 40 gr. köld under fryspuncten beråknad få p5 Svenfka, fom Farenheirfka Thermometren, famt att alle lågre grader åro i mer och mindre mån ofåkre , få vida man beråknat dem efter Mercurens mer eller mindre krympning af köld, hvilken måfte blott gifva ungefärliga utflag.nom trångt iSen, finna närmare Polen ett mildare luStstrek. Hudson Sann kölden o-drågeligare på 63 gr. ån på 78 Öster om Grönland. Då han med möda genomSarit iSen emellan Grönland och Island, Sann han, vid Novaja Zemblia, en isfri och angenåm kust och på 78 gr. rått varmt. Baffins-vi-ken år oSta ren och Segelbar, då ingen Grönländare vid DiSko kan Sramtrånga fin Ka-jak. Och det vore en öSverflödig möda att anSöra de intyg, Som bestyrka, att den behageligaste Sommardag i en haft antager vintrens kyla, når ett flytande isSålt nalkas °). Såleds hånder åSven i de höga pa-ralleler, att Sodliga vindarne medbringa största kölden Srån de tillbakalagde isberg.

Med alt detta år lått att föreställa fig, det en Nordifk Polar-vinter, åfven de blidaste årgångar, åger fina förfärliga fkiften. Efter en kort sommar af 6 eller 7 veckor, infinner fig i Augusti en ånnu korttare höft, som fnart förvandlar fig i en ftrång vinter. I flutet af Augufti 1650 lade fig ishafvet vid Svajtinos, attBuLDAKOw med 5 Små fartyg faftnade. ' Tre nätters is hade nog ftyrka, att båra befåttningen, som fökte rådda fig till fots.***). Redan d. a Sept. faft-frös Hemskirk vid Novaja Zemblia. Sjelf-va Hafs-vatnet fick då redan två tums is

B på

*) Forsters Obferv. p. 73.

**) Muller a. ft. f. 25.på natten. Den a Oft. kunde ej mera någon is uptina jorden och ölet frös i faten. Man kunde icke mera fkjuta Björnarne, ty kölden hindrade antåndningen. Septembr., Oétobr. och Novembr. gifva de

starkaste Ciöfallen. Denna Inö faller icke i flockor, utan år torr och fin. Martens fann den i mångformig ftjerne-fkapnad. Andre likna den vid nåluddar, andre vid den finaste sand *). Då stormar fåtta denna fnö i rörelfe upstiger ett urväder likt det, fom förekommer på sandhedar, men få förfärligt, att ingen vågar gå utom fina knutar CfC). Decembr.,Januarius och Februarius bringa den starkaste kölden. Den år torr och fkarp. Då år ett beständigt lugn. Luftkret-fen hvilar. Stenar fpricka. Öpne gårdar röka fåsom ugnar; men denne frost-rök år dock icke få kall, fom fjelfva Luft-kretfen. Likvål fryfer den fnart till fmå sticklar, fom hastigt förkyla, då de träffa någon blottad kropps-del Innom hus går föga mildare till. Den uttömde Koppen fastfryfer vid bordet under The-drickningen. Elden förmår ej finålta ifen, fom fyller fkorstenen. Dörar och väggar hvitlimas af rimfrost. Bol-stren fastfrysa vid fångbotnen. Vatnet, fom fkall kokas, får en is-fkorna öfver elden,

in-

*) De PAGes Voy. Tom. II. p. 133 la niege

n'etoit par flocens, mais par petites étoiles å lame ,

ou en forme de duret de chenilla. Jfr. Pennant a. ft. CXC. **) Crantz I. 58. ***) Crantz 1.57.innan hettan tager öfverhand *). Solen höjer sig nu icke öSver horizonten. Denna aooo timars långa natten år dock icke mörk. Himmelen år klar och stjernome tindra med en ovanlig glans. Månen meddelar nästan ståndigt sitt lånta ljus. NorrSke-net förenar dermed sina fkimrande Svång-ningar, uphögde af alla ljusstrålens brutna fårgor. Man kan utan fynnerlig möda, vid fjelfva midnatten, låSa en måttelig stil. De tjocke dunster utmed SynkretSen bryta den annalkande Solens strålar och göra detta himla-ljuSet Synbart, stundom hela 16 dygn, innan det verkeligen höjer fig öSver horizonten. Mars och April gifva åter nya fnöfall. Ifen börjar nu lofsna med ovåntad SkyndSamhet. Redan d. 15 eller ao April Ser man HvalfiSk-fångare up vid 8° graden Ä'). I Maji år hafvet rent, få framt icke isdref, fåfom ofta fker, tilfluta det å-nyo. Kölden fortfar likvål, gifver ny is för hvarje natt. De oråknelige fogel-fka-rar, som nu infinna fig, att i frid, undan månniSkors Sörödande granSkap, kläcka på Pol-kretSens öde-berg bebåda vårens och sommarens ankomst. Grönländaren kryper ur fin vinter-koja och inflyttar i fitt fkålSkins-tålt:

Solvitur acris biems,

Crata vice veris Ö* favonii.

Horatius,

B a Sa-

•) Eqede. ♦*) De PAGes »30.Sålunda.förhåller sig, i mer och mindre mått, en Polarifk vinter. Den år sträng, men icke odrågeligare, ån att den kan uthärdas hela 90 milen innom Pol-kret-fen. Vid Grönland inSalla stundom, under starkaste kölden, Södlige vindar med tö, som Smälter fiiön och giSver de vilda djuren vatn att dricka °). År 1630 vintrade åtta Engelsmän håndelSe-vis, men lyckligt på Spitsbergen. För 7 Holländare, aflopp år' 1633 ett dylikt, men Srivilligt förfök på Novaja Zemblia, lika lyckligt, under 76 gr. De fju Matrosor, fom samma år-, under ett dylikt företagande, omkommo på 6n Mauritius, och de, som följande åren 1634 och 1635 hade samma olycks-öde på Spitsbergen, borde sannolikare härleda denna ofärd från mifsbruk aS starka drycker och Srån brist på AntiScorbutiSka medel , ån från köldens omedelbara verkningar). Hemskirk öSverleSde, med en HollåndSk beSåttning, 1596 års vinter på N. Zemblia. År 1743 bleSvo Syra RySka Jägare aS våda lemnade på Nord-Ostland, och bérgade sig der i 6 år ***). Grönländare bo, enligt E-gedes beråttelSe, up till 78 grader. Ja man finner nu mera RySka Nybyggen på Sjelfva Spitsbergen De aflöSas hvart-

annat år. Jaga under den långa vinternatten

*) Crantz. **) Voy. au Nord.

***) Pennant p. XC. #**♦) Pennant p. CLXXXLVII.ten Björnar och Råfvarvid Månens, Norr-fkenets och isblinkets bleka ljus och Sastän de derstådes hålla lika sträng Safta med fina medbröder aS GrekiSka ConSeflio-nen, Som bebo lindrigare luStstrek, Så bibehålla de fig dock vid en jämn hålSa.

Deremot kånne vi icke beskaffenheten af en vinter innom födra Pol-krefen. Sko-le vi döma af den ortens somrar, få år onekeligt, att ingen leSvande varelSe förmår uthärda des vinter-köld.

Nordifke Polar-sommaren år icke be-röfvad alla behagligheter. Den Skulle vara på fitt Sått angenäm, Så framt icke isdref tilfålligt vis upkylde de vackraste dagar. Argångarne åro der olike. Maji månad har ånnu mycken kyla. Vid Spitsbergen fann de PAGés Thermometren, d,.27 Maji, falla 11 gr. under fry s-punkten, men denna köld var ock den största, som anmärktes under hela resan. Weimouth hade, i början af Junio, soö och frufiia fegel, redan på 6o:de parallelen; och Bylot feglade Ijelfva midsommars-dagen med isklådt tackel. Men man bör mårka, att desse Seglare då viftades midt ibland ifen. Wood fann åfven 1676 års sommar ganfka kall på N. Zemblia. Han fann der ånnu fnd d. 8 Julii. Kålen vidtog på en alns djup.

B 3 Nå-Någre lågre klippor voro väl fhöfrie, men de högre buro ånnu flera års fhösall. Men ett Sådant förhållande kan ej tgena till all-mån regel. Redan i April infalla varma dagar. De Pagös fann på 68 gr. Solen d. 30 April updrifva Reaumurfka Thermo-metren från 1 gr. under frys-punkten till 25. Den 2 Maji steg Thermotren från 2 gr. under Zero till 23, ehuru kölden samma natt gifvit Skeppet tre tums is-beklåd-ning. . Junii månad har gemenligen våt fnö och regn. Då uptinar jorden få mycket, som det året bör väntas. Då infalla ock rått varma dagar. Phipps behöfde icke eld i Cajutan förrån på 74 gr., d. 24 Junii, och hade ofta rått vackert våder. Fox anteknar, att d. 23 Junii becket fmålte på Skepps-brådden tillika med ifen. Julius år ofta få Varm, att man plågas af hetta. Den 3 Julii fann de PAGés Reaumurfka Thermome-tren på 76 parallelen stiga tiä 33 gr. Da-vis hade i denna månad på 66 gr. vid Cum-berlands ön, en odrågelig hetta, och på 78 gr. en stark vårma. Phipps fann på 8oa Farenheitfka Thermometren , som kl. ii f. m. d. 15 Julii visade 58 5 gr. varme, vid midnatten endast falla till 51 °. — Och följande dagen updref Solen på få minuter famma Thermometer från 490 till 89 é* Fox hade d. 27 Julii ganfka varmt, åfven om natten. Berinet anmärker 1604, att vid Cherrys 6n rann det af solen imålta becket utåt

Skep-Skeppets fidor. Holländarne funno ofvan för Kildyin 1593 en få het Rötemånad, fom i Amsterdam och plågades af mygg. Fro-bister kallar Grönlands dalar odrägeligt heta. Crantz berättar, att man då ej kan fördraga kläderna på kroppen °). Under ebben uttorkas flövatnet, som står qvar i fmå hålor , och fåtter en fin hvit Salt Skorpa. Är 1594 d. 31 Julii, fick Lindscho-ten den underrättelSe aS Samojederne vid Waigats, att det oSanteliga der Sammanpackade isvraket Skulle innom 12 dygn Sör-iinålta, och Sedan ingen nattSrost infalla på 6 veckor. Det Sörra Skedde till hans stora förundran Under denna tiden faller ofta ett angenämt regn. Blomstren framträda i en fkyndSam pragt. Alle växter Skjuta Sort, och man tycker sig nästan Se grå-Set växa. Detta alt gäller om isfria dalar, Som ligga emot Solen, eller Sådane platSer, Som hafva Skygd emot de kalla vindar. Vid Södra Polen deremot träffas icke Sådane varma Skiften. Redan flera grader utom Pol-kretfen, föll Thermometren till fryspunkten. Under hela Pol-resan var 5 graders värma den högsta ***). Nio dygn för Södra Polens midsommar, var redan kölden odrågelig, ehuru Capit. Cook då be-

B 4 fann

*) I. 58. **) Deremot har ett isberg vid

Terre Neuve en gSng ftrandat, och icke hunnit fmll-ta forrån följande året. Forster Obferv. p. 74.

***) Forst. Obferv. p. 99.fann fig 120 mil utom Pol-kretfen. På 58 gr. erfor man, midt i ortens sommar, få sträng köld, att knapt Engelands fkarpaste vintrar frambringa des like Den 13 Jan.

föll Farenheitz Therinometer på 100 famnars djup till frys-punkten, och högde fig endast 4 gr. i fria -luften De Pagös

hade i denna månad på 49 gr., isklådde Se-gel, fnö, isbark, hagel. Vid fednare förfö-ket att nalkas Södra Polen, fann Herr Cook Thermometren på 57 gr. d. 11 Dec. falla till frys-punkten. Vid Pol-kretfen undfägnades han midfommars-afton med isflagg, att Seglen ftySnade SåSom bräder och tacklet hårdnade, Som om det varit fpun-nit aS meflings-tråd ***). BeSättningen Sör-kyldes. RheumatiSmer och flussar infunno fig, m. m. De Pagös , Som SörSökt bägge Polernas luftftrek, påftår med Sull viSshet, att man under motSvarande årstider, finner lika köld vid den 50 Södre och 70 Norra Parallelen. En åtSkilnad , Som i vår halSva, vid jämSörelSe , bör afråknas

med 200 mils aSftånd. Enligt Samma grunder, borde under Ijelfva Norra Polen icke finnas

*) Cook f. 24. **) Af Phipps förfök vid

N. Polen, att p5 djupet mäta vatnets köld, vil jag blott anföra 2 utflag. Den 20 Junii fann han p?i 780 famnars djup, Farenh. Therm. vid Polcirkelen falla till 26*, eller 6* under fryspunkten, dä luftens temperatur var 48t* P* 78 Parallelen hade den 30 Junii vatnet pS 115 famnars djup, 33 graders temperatur, då luften hade 440 och hafsytan 40°. ***) a. ft. f. 157,nas starkare köld, ån den Cap. C ook erfor på 7o:de S. graden. Dock fynes denna Sörmodan driftig och den gäller icke för alf* v^r. Men ho vet, om icke 70 fodra [-para}-] {+pa- ra}+} en, den Herr Co o k lyckligtvis upnåd-de, torde vara Så SållSynt att befegla, som ljelfva Nordens Pol? De Pagös- anfer icke omöjeligt att nalkas ljelfva Polen, endast Sådant företages i rått årstid -och med vis-Sa mått Vi haSva några, Saft icke nog beftyrkta Spår, att en Monkson 1614 gått till 88:de Norra Parallelen. Cap. Goulden har talat med Holländare, Som med Journal bevift, det de under 89 gr. Sunnit en isfri ljö och en ijögång lik den, Som tråS-Sas i BiScayaviken. Wood har aS en Jos. Maxons Sått underråttelSe, att en Hofiån-dare under ijelfva Polen Sunnit Så varmt Som i Holland CiV). Defle beråttelSer, Som ömSe beftridas och godkännas, kunna väl kallas mindre trovärdige, men man torde förhafta fig, om man förklarade dem för aldeles omöjelige.

§• 4. I fen.

Nåft kölden förtjenar lfen vår upmårkfam-het. Man fätter nu mera icke i fråga, att B 5 hafs-haSsvatnet fryfer till is. Ehuru motSatSen haft fina förfåcktare, få intyga dock ofvike-lige rön, att hafvets fålta icke hindrar des fammanpråfsning från 3 till 5 tums tjock is på dygnet

I ansoende till Polar-ifens fkapnad, delar man den gemenligen uti Isberg och Isfa/t. Bägge arter åro träffade, få vid Norra fom Södra Polen. Vi vilje först betrakta Isfälten.

Deffe tillkomma antingen i stora vikar, eller ock i fria hafvet, men fynas dock e-genteligen, vid deras grundläggning, fordra ett fast ställe, antingen af land eller annan fast is. Då defla komma från ishafvet, har man trodt, det ett fast land måste finnas under Polarna. Men en fådan flutsats kan hafva fitt undantag. Ett isfält kan åfven lägga fig vid brädden af ett fast isberg. Desfe fålt kunna, enligt de beråttelfer Crantz undfått, intaga från 40 till 100 tyfka mils sträckning, Saft Sördelta genom Sprickor i finårre fålt. De åro gemenligen 5 till 6 alnar tjocka, Skrida långSamt och MajeftåtiSkt, ligga ftundom helt ftilla,men åro vådeliga-re att träffa ån isbergen *). Deras yta år fållan jåmn, Pennant f. 85- Man fer på dem bergkullar, dalar, åsar samt enligt Gme-lin II. 425 och Ellis p. 135, klara isftyc-ken och dammar med friSkt vatn Då de

afaf strömar eller andre Sammanpråflande orsaker fönderbråkas till isflingor, gifva de feglaren öpning. På dessa flingor fer man Valrosjågare, och Särdeles KuriliSke öar-nas utterSångare, med tillhjelp aS pikar, hoppa Srån det ena stycket till det andra ValfiSkSångarne upSöka Sprickome Sör att genomtränga fig till de Norr om denna is belågne isfriare trakter, men med den största liSsSara, emedan en vidrig ström, Som SammandriSver flingorne, Sätter oSta Skeppet i våda att antingen krossas eller ock att SastSrySa, ja att updrifvas på ifen utur vatnet. Då man inlöper i detta farliga far-vatn, tager gemenligen Capitaineri fin plats i mastkorgen, och första Styrmannen håller rodret. Capitainen, fom med en tub uptåcker de största Sprickor och giSver akt på isvrakets Skjutning, utropar koSan, och hans orders måste, med icke mindre nog-het ån SkyndSamhet, ställas i verket Med alla deffe Sörfiktighets mått Skulle dock få fartyg kunna råddas, få framt de icke. hade en fårfkild styrka och byggnad, låm-pad eSter denna SörutSedde fara Man

nödgas dock förvara fkeppets fidor med aflpåckadé HvalfifkfkroS Samt stun-

dom medelst Sågning SörSkassa fig öpningar och baffiner, når Så olyckelig ställning in-

tråS-

*) Krascheninikow. **) De pAoés 137,

) De PAGes 138. *) Crantz I. 45.träffar °). Genom flingornas sammanstöt* ning förorsakas ett knak och ett buller, att ovane öron Snart kunna Sörlora hörflen. Redan i Maji hafva deffe lofiiade isSält ge-menligen

hunnit Sörbi PolkretSen, 1‘å Sramt de icke hindras aS trängre Sund eller andre tillSålligheter, och det beror på lycka och årgång, att ljöfarande aS dem finna mer eller mindre hinder-00). De, Som komma fram emellan Is - och Grönland , infvepas gemenligen uti den från öster kommande strö men, föras förbi Cap. Farväl, långs åt Grönlands Västra kust till 65 gr., och möta der en stridig ström, som vidare befordrar dem S. V. åt TerreNeuve. Af denna grund träffas vid åfvannånmde Grönlans Sud-ligaste udde ett vida strängare luststrek, ån hela 50 milen långre åt Norden, der Dan-fka Nybyggen blifvit anlagde,

Sådane isfält åro åfven Sedde vid Södra Polen. Redan på 55 S. parallelen måtte Cap. Cook den 12 Decembr. ett omå-teligt isfält, delt i flingor. Vid des fedna-re förSök, träffade han den 23 Dec. vid Polcirkelen ett dylikt isfält, hvars gräns icke kunde uptåckas. Det låg då ånnu fast. Och på hemrefan Sann han isöar aS flera mil i AtlantiSka haSvet ***).

Js-

*) De PAGes p. 200. **) Phipps träffad©

férfta isfen den 5 Julii p5 79 parallelen.

***) Cook a. ft. 23. 157.Isberg kallas de ismaflor, hvilkas högd vida öfverstiger deras längd och bredd. Sådane träffas af förundrans värd storlek och till anfenligt antal, vid bägge Polernas grann-fkap. De Pagös fåg väl under des Spits-bergsrela intet isberg, öfverltiga 35; fot Man bör dock märka, det isbergen icke alla år träffas i lika myckenhet och af lika högd. I allmännhet årö ock de Itörlte fed-de på Americanfka kuster. Ellis Sann i Hudsonsvik isberg aS 500 till 600. Yards = 750 till 900 Sots högd ***). Det största man funnit upteknadt, är det berg Baffin 1615 träffat vid Grönland. Det yifade en blottad Spets aS 140 famnar. Ofver denna o-fanteliga is Colonne gör Herr Forster följande uträkning. ”Af Mairans rön är ”bevist, att is i friSkt vatn endast viSar T‘5del ”blottad. Irvins upgiSver i Bihanget till ”Phipps ReSa, det is i soövatn viSar T'?del. ”Till följe deraS kan antagas, att is i Salta ”haSsvatnet endast blottar Txsdel”. Således måste det af Baffin fedda isberg dölgt •^delar under hafsytan, och, la framt det varit af en likformig fkapnad, utgjordt en högd af4200 alnar: det är innemoten Svenfk fjerdingsväg. Sådane isberg stranda derfö-re ofta på flera hundrade famnars djup, få-Som Pricket, i des SortSåttning aS Hudsons olyckeliga resa, förmäler. Af samma orfak åro ock, enligt Gmelins beråttelSe,

Si-Siberiens grunde stränder frie Sör deffe isberg emedan de stranda redan långt Srån kusten *). Sådane berg träffades ock af Cap. Cook den io Dec. på 57 S. parelle-len, om 1000 alnars högd 00j: Wafer.

fåg vid Cap Horn isberg, fom, i stöd af förenämde beräkningsgrund, borde hafva 2506 alnars högd Defle ofantelige masfor åro gemenligen flera års, ja stundom, kan hända Seclers foster. Naturen kan, vid deras tillf kapande, använda flera ols o-bekante utvägar. I allmänhet fynas de dock vara tilldanade utmed höga berg, vid utstickande bergsuddar, i djupa dålder, o. f. v. Isvrak och hopstaplade isflingor tyckas utgöra deras första grundläggning; fhösall,som icke fmålta, men dock till en del uptina, jämte meteorer, tyckas bidraga till deras tillväxt, till des de omfider af egen tyngd brista och med ett förfärligt buller ftörta fig i det våta elementet, samt omfider med strömdragen föras till lågre parader, der de fmåningom förminfkas och fmålta.

Det år onekligt, att en del af dessa isberg, tilldanas vid land. Deras pipigheter, åtfkillige varf och beståndsdelar röja deras

till-

*) Jfr. Muller Sami. d. R. g. III. 24.

) Den 26 De’c. 1773 råknades från tnaftekorgen pä skeppet Refolution 186 ismaffor, fårlkilde och flytande, af hvilka ingen var mindre ån skeppet. Forst. Obf. p. 70. *) Defor. of the Ifthm. of Am.

p. 217.tillkomst. Tråd, grenar, och Särdeles mull, Sand, finnas inpackade i defla massor, och bevisa, att deras urlprung bör härledas från grannSkap med land. Man har Sedt Sogel-bo på dylika berg °) och Fox märkte en sten, om iaooo Skålpunds tyngd på ett is-, berg.. Defle Synas Således hafva ett gemen-Samt urlprung med .de oSantelige ismalsor, Som vid NorrSka fjällen Sörorsaka de ryktbara fjällfkridt eller ock de SörSårlige glåt-jcben,

som i Schweitz stundom åstadkomma Så rysvårda SkådeSpel, Sörstöra hela lands-trakter och störta många tuSende månniSkor i olycka.

Likvål kan icke bestridas, det ju få-dane isberg åfven möjeligen tillkomma utan land. Man fer. oStä, på ljelfva isfälten, brutne flingor fammanvråkas till flera hundrade alnars högd på hvarandra James

fann i Hudsonsvik, att floden dageligen up-bröt och hopstaplade den fig efter hand läggande ifen, få att, på fa timar, isklumpar om 3 alnars tjocklek tilldanades. For-ster anmärkte ordenteliga varf i fjelfva isbergen, Då Munk vid Churchills floden anmärker, att iSen frufit«till 3 a 360 Sots djup,' bör fådant Sörftås om SammandriSna isflingor, tyCRANTZ förfåkrar, att ifen annars, i de stillaste vikar, blott'antager några alnars tjocklek. Och huru Skall man

än-annars kunna Sörklara de berg, Som i Skap-nad aS flott och torn viSa sig på de flaka isSålten?

Det Synes, Som Skulle innom bägge Pol-kretSarne finnas en ftam - eller moderis, lik. höga och otillgångeliga Själl, Som aldrig brista, aldrig ändra sitt läge, utan tjena till Säfte eller anlägnings grund för ishaSvets éfriga ismassor. Men denna stamis ligger Sannolikt icke under Ijelfva Polarna. Då Cap. Co o k på 71 S. Parallelen koin till des non-plus ultra, Såg han en is utbreda lig i öster och väster, längre ån ögat kunde sträckas. Han räknade der tydligen 96 stora isberg, utom dem, fom Syntes vid isSåltets kanter. Alla des-Sa lågo SåSom bergsryggar öSver hvarandra, till des de fluteligen förlorade fig i Skyarna Sådane Skyliöge berg iunnos åf-ven vid S. Georgien mer ån 120 mil u-tom PolkretSen. Man trodde, att dylika berg ickebliSvit fundne emot Norden. Men Markof, Som 1715 i Martii månad Srå* floden Jana Söretog en uptåcktsreSa på iSen, och Sårdades med flådar dragna aS hundar, mötte, eSter 7 dagar reSa, på 77:de parallelen ett aldeles dylikt isSjåll. Han up-klåttrade på ett aS deflk berg, men kunde deriSrån icke uptåcka annat ån isSjåll Så långt ögat sträcktes åt Norden). Ånnu har ingen dödelig Sedt den grundval, på hvil-

kenken Naturen anlagt defla isfjåll, men det år sannolikt, att de hvila på berg, och om man antager, att defla berg vid Norra Polen sträcka fig längst åt det emellan Afien och America belägna, ishafvet, samt vid Södra Polen utfkjuta fina uddar längst i det AtlantiSka, Så kan deraS uplySas, h vårföre feglare vid Spitsbergen kunnat uptrånga öfver 80 graden, men vid America ochA-fien föga öfver 70, samt hvärföre Capitain Cook, i Stora Hafvet, kunde nalkas Polen på ett afstånd af 190 mil, men i detÄt-lantifka icke på närmare håll ån 380 Sven-fka mil.

De flytande isberg åro vid klart våder icke Särdeles farliga för fjömannen, emedan de, enligt Herr Forstérs tanka, med strömdragen flyta få långsamt, att de knapt lägga två Tyfka mil till rygga på dygnet. Dock år rådeligast att icke sogla dem för nåra. De brista stundom med ett förfärligt gny, och de utföre den anfenliga hög-den nedrullande ofanteliga ismasfor medföra en oundvikelig undergång för alt det, fom tråssas i fallet. De åstadkomma ett få förfärligt fvall i vatnbrynet, att ofta Grönländares båtar på betydeligt afstånd kastas öfverånda Weimouth jämför det af fallet förorsakade bullret med åfkan, och Crantz berättar, att man vid Grönland C vål

*) Crantz I. 38.väl Ser blixten, men år ovifi>, om bullret kommer derifrån, eller iSrån de dageligen bristande isbergs SjållSkred. Hudson var i fara för ett fådant tumlande isberg. Phipps fåg en fådan isklump, som nedstörtad, strandat på 24 famnars djup och likväl visade en blottad Spets af 50 fots högd öfver y-tan~). Under Södra Polrefan var Cap. Cook ett par gångor helt nära fådane isfkred och hörde knallarna. Det år naturligt, att en fådan ismafla, efter fallet, far en annan tyngdspunkt, hvarföre den ock i vatnet rullar flera gångor omkring, innan, den får fin råtta ställning. Ett fådant tumlande isberg gick som knappast en fkeppslängd Sör-bi Cap. Cooks Sartyg, och hade oSelbart, utan FörSynens vård, beredt både honom och des uptåckter en graf i detta Polhafs böljor

Naturen har tillika, uti Polarifens fkap-nad, likSom bemödat fig, att med tuSende lekverk SyflelSåtta och Sågna ljömannens öga, samt afleda hans tanka från de grymiha föreställningar, ett med isklippor beSådt haf naturligtvis bör upvåcka. Man fer der o-råkneliga fkådefpel, i mån aS åSkådarens Synepunkt och inbillningsgåfva. Ån viSa fig tom, flott, bastioner, vallar; ån kyrkor af göthiSk byggnads art, med fenster, hvalfbågar, pelare ***_). An

störta fig vatu-

fall

*) p.70. **) Forst. Obferv. ***) Mastens.fall utföre de lodräta sidor, med ett sorl, som behagar örat. Och alla defla föremål, gemenligen öfverdragne med crystallens klarhet, emot hvilken solens strålar brytas med ett fken, som kitlar ögat, måste göra intryck på en tänkande varelfe. Ån å-ter tycker man sig vara stadd på en med fnö hölgd falbygd, hvarest byar, murar, gårdesgårdar,tm. m. åro utan ordning kringströdde f). Ån visa sig tråd, med löf, barr, fruk. Ån åter kala obelifcer, som trotsa forntidens beundrade pragt; ån brutne och styckadé ruiner, o. f. v. Med dylika jåm-förelfer fördrefvo ock de i Cap. Cooks fållfkap varande Philofopher en tid, fom på få rysvårde trakter icke kunde båttre användas

Man har vid bågge Polerne märkt att iSen har åtfkillig Färg.^ Wooi> fåg fnö-hvit is blandad med blå. Phipps fåg fle-jra stycken af fkönaste grön Smaragd fårg; Mårtens af fkönaste blå Saphirs fårg. Andre delar åro genomfkinlige fåsom Cry-stallen, andre dunkle, grå, Svarte. Det år klart, att iSens olika beståndsdelar haS-va del i denna Solstrålarnes olika brytning. Den hvite ogenomSlynlige iSen liknar Socker, och röjer tydeligen sitt urlprung af fnö. Nyare is, som fyldt modermaflans Iprickor måste gifva en annan färg. De Pagös an-C i mår-

*) De PAGes, 137. **) Forst. Obf. p. 70.mårker, att ett och samma isstycke fkif-tar och åndrar färg, i mån af åfkådarens olika Synepunkt °). Han har Sunnit en och Samma is förändrad från klart till blått, till grönt. Ifens ålder torde ock förtjena ett rum i denna fråga. Då färgade isstycken fmålta och å nyo frysa till is, får denna is hvit fårg. Det har ock fynts mig mår-keligt, att ifen, fom i Martens tid, hade den tåckaste blå fårg, vid Spitsbergen, fanns 103 år derester af Phipps prålande med den vackraste gröna Emerauds fårg.

Ånnu mårkeligare år den omständighet, att denna is gemenligen icke finnes vara falt. Man har långe vetat, att den fmålta Polarifen gifver ett fött vatn, fom kan drickas, få framt maij undantager några vifia stycken, fom, -genom vågornas {Vallande, upfylt de på stamiSen befinteliga fprickor och pipigheter. Wood nyttjade redan 1675 Smält isvatn till dryck Sör des be-fåttning, och Frobisher redan 97 år för honom. Åfven Weimouth och flere. Hr. Forster anmärker derföre, att Hr. Prin-gle rögt mycken okunnighet, då han up-högt Cap. Cook, fåsom förste upfinnaren äf detta medel emot vatn brist <Ht). Cap. Cook nyttjade ock verkeligen fådant isvatn åt fitt folk, och man kan deraf endast lära, att bågge Polernes isar i denna del å-ro af en lika egenfkap. Vatnet år klart,

rent

*) p. sop. **) Entd. 329.rent till Smaken , men fordrar vid bruket någon varsamhet emedan halskörtlarne der-af lått upfvållas. Ett trägit bruk kunde ock till åfventyrs medföra fådana halsknölar, som vid SchweiziSka Sjållen anSes Sör Sölgder af isvatn och omsider blifvit ärfte-lige. Men då man aS denna isvatnets e-genfkap flutar, det Sådana isberg endast tillkommit aS meteorer eller aS isvrak Srån frilka floder, torde man gå för vida. Hr. Nairnes rön vifa, att af Salt vatn, vid 44 gr. köld under fryspunkten, de frifka-re delar frysa till och lémna Sältan oangripen °). De förSök De PAGés anstålt, åro ån vigtigare. Han Sann de isstycken, Som aS hafs Sqvalpet fästat fig vid fkeppets fidor, innom Polkretfen, hålla endast i procent falt, Samma is hade efter åtta dagar, vid i a a graders köld under fryspunkten, endast en fjerdedeis procent salt; men efter tre veckor, då kölden hållit emellan 6 a n gr. under famma punkt, hade all fålta bort-frufit och iSen Sanns aldeles salt fri Å-ger detta fin riktighet, Så måste Sältan i PolariSen helt och hållit förfvinna af köldens verkan, och man behöfver icke vidare blottställa fig för de fvårigheter, som åtfölja bemödandet att från floder och meteorer härleda alla de stora och falt fria isberg och isfalt.

C 3 §.5.

*) Forst. Entd. 330. **) p. 173,§• 5.

Hafsvatnet.

Norra Polens hafsvatn år aS åtSkillig fårg. Hudson anSör, att på 78 gr. utmärkte sig en isfri ljö med grin, men en isfull med blå Sårg. Denna Skilnad kunde ej rönas af Phipps °). Vid Cap DeSolation, fann James hafvet fvnrt.

Åfvan Waigats fago Holllåndarne 1593 en blå isfri ljö, och tillägga, att hafvet der för öfrigt hade samma fårg som Oceanen. Vid N. Zemblia, fann Wood hafvet få klart, att fiiäckor Syntes på 8° samnars djup. De Pagös fkrifver, att Spitsbergs hafvet hår och der framvisar fVarta och hvita flåckar. De Svarta Skola endast viSa sig i April 'och Maji. De härröra i hans tanka, icke af grund, eller ljöbotnens beSkassenhet. Han fann ock samma haf stundom helt grönt. Vi hafva ännu icke nog laggranna rön i denna del. Solstrålarnes olika brytning kan der hafva flera orsaker. Likvål år troligt, att luftens och himlahvalfvets befkaffenket dertill mårkeligen bidrager. Forster anmärker, att en mulen väderlek öSverhöljer Oceanen med en grå fårg. En klar himmel meddelar deremot böljorne en den tåckafle beryl-linfk, eller blågrbn färg. Om en molnfläck upstiger, få härrör deraf på hafsytan en fläck, aldeles olik xlet öfriga hafvetEtt

nyfö

*) p. 71. **) Obferv. p. 56.nyfs Smält isberg, Som ännu icke hunnit blandas med Ijelfva Salta haSvet kan åSven förorsaka de af De Pagös anförde fläckar. Vissa främmande ämnen, fåsom de i stora fält flytande medufer, hafs - blomning, (Bys-Sus flos aquae) stormar Som uppröra jord-delar från lägre grundor, flytande tran af fårade hvalfifkar, ja, äSven grimdens beSkaS-Senhet i ett haS, hvars vatn finnes genomskinligt på 8° Samnar, torde mer och mindre äga del i detta Phenomen. Man har dylika exempel i andra Sarvatn, Särdeles i ArabiSka haSsviken, och det Så kallade döda haSvet Söråndrar färgen tre reSor om dagen.

Polhafvets fålta år icke mindre märkvärdig. Wood beråttar, det han aldrig fina-kat få falt vatn, fom vid N. Zemblia, Men denna egenf kap år mqra kinkig, ån att den Skulle kunna nog Säkert utrönas med tungan. De Pagös har derföre giSvit nogare rön. Han har funnit, ätt 100 fkålpund vatn, 4 gr. norr om dagjåmnings kretfen, hålla 2i fkålpund falt, men på 8* graden, fulla 4 fkålpund. Såleds till tager hafTåltan emot Polerna: hans rön uti Södra jordhalf-ven bekräfta denna fats. På ao:de S. Lat. graden hyfte ioo fkålpund Vatn fkålpund salt, men på den 4ö:te 44 fkålpund *).

C 4 Den

*) Se des Tabell vid flutet af des refå.Den starka kölden, som bringar hafsvat-nets frifkare delar till is, utan att i Samma mån angripa de salta, Sörklarar denna omständighet, och SåSom han emot Söder funnit vida starkare köld på lägre Latituder, Så har ock Saltet derstådes vist fig i starkare proportion, ån uti Jordens Norra halSva *).

Anmärkningar öSver ebb och flod fela aldeles från Södra Polkretfen. Sådane böra ej heller väntas från ett luftstrek, der' inga obfervationer kunnat anställas i detta ämne. Innom Norra Polkretfen är der-emot denna månans verkan regelbunden, men förhåller fig i astagande, ju högre man kommer emot Polen. Af de många Ijöfa-randes dagböcker vil jag endast anföra två, för deras liögd, mäx-keliga flod-anteknin-gar. Scrogg sann på 62 gr. hela Sem Sam-nars dagelig flod, och Frobisher beräknar Grönlands flod till 10 Samnar. Detta fista år visserligen ett Skriffel. Bylot up-giSver Grönlands flod på 65 gr. endast till 3 famnar. Detta bestyrkes af Crantz , med tillåggning, att den emot Norden aftagande floden fluteligen endast blifver 1 fot, högst up i Balfinsviken. Af denna

grund

) Om Oceanens får g, värma, fälta, m. m. bar Herr Supercargo Joh. Bladh, uti Kgl. Vet. Ac. Handlingar, Sren 1774, 75, 76 och 81 gifvit mårk Tårdiga r6n.grund kan ock Hutas, hvarföre isfält lättare tilldanas och stadgas i defla höga Latituder, då deremot floden, på lägre bredder dageligen upbryter den fkorpa, kölden hinner frambringa, fåsom James anmärker. Åfvan HudSonsvik stiger floden emellan 9 a 12 Sot enligt Baffins och Moors dagböcker; Men vid Magdalenasvik på Spitsbergen, enligt Phipps, endast till 3. Uti Americanlka ishaSvet, tyckes det trånga Beringsfundet böra anSenligen minSka flodens högd. Vid Chatanga i Siberien, stiger ock endast floden till 2 fot, och det blott i fpringtiden Jag finner derSöre någon Svårighet att antaga Hearnes up-giSt, Som på AmericanSka sidan, under 72 parallelen, berättar sig haSva funnit 12 a 14 fots flodvatn

Crantz anmärker, att källor till-och aftaga, med floden, på Grönland. P| samma fätt förhåller det sig ock, vid Ofter-fjöns stränder, med de nära belägna källor, under des få kallade «/>- och utfjb. Grönlands floden

åstadkommer ock nya kåll-fprång. Detta ständiga af- och tilltagande torde åfven bidraga dertill att Somliga, nå-ra haSvet belågne källor, aldrig tillfrySa. James om talar en Sådan, som, under des förfärliga vinterlåge uti HudSonsvik, hela tiden höll sig öpen, Saft hölgd af ett dage--ligen tillväxande ishvalf.

C 5 Stråm-Strbmdragen förhålla fig vid Norra Polen få motstridigt, att de ofta gifvit fegla-re ett bedrägligt hopp om genomfartens möjelighet till Indien. Uti Baffinsviken komma de på flera ställen från N.V., men åro dock sannolikt blott en återvåndning af de strömdrag, fom på andra ställen indrif-va i bemåltec vik. Från America drifva de gemenligen O. ut, men återgå ock på flera trakter, brutne af öar och land. Den starka strömen, fom från America öfver Oceanen drifver frukter och frön stundom till Scottlands, stundom till Norriges kuster *), återvänder vid Nord Cap, och för-ent med den, från Spitsbergs hafvet, åt S. V. drifvande strömen, bringar isberg och isfålt förbi Grönlands S. Udde, Cap Farväly samt up till 65 graden af des västra fida. Uti Afiens ishaf gå strömdragen nordligt, stundom N. O. åt Beringsfundet, men oftare N. V., samt ftyrkte af de häftigare N. O. vindar upfylla Waigatssundet med is och rikta hela denna trakt af Pol-hafvet med den få kallade drifveden.

§•6.

*) Difs. Linn. Rariora Norrvegiae p. is. J:fr. A-fta Nidrof. T. II.§• 6.

Drifveden.

Drifveden, denna befynnerliga Sördel Sör Norra PolkretSens SkoglöSa Invånare , för-tjenar vår upmärkSamhet näst intill strömdragen. Den består i Synnerhet af gran och tall> likväl träffar nian deribland stora ef par ^ alar, bjårkar, lårke-tråd (Pinus La-rix) och en art Ceder-träd (Pinus Cem-bra). Ellis förestälde lig, att denna drif-, ved väl kunde komma från Grönlands västra sida, der Egede fuller funnit några träd; men deffa åro hvarken få stora, eller aS de arter, Som de, hvilke drifvas i haSvet. Hans Sats Skulle högst gälla om några få rufkor, som föras med ifen från Grönlands Södligare del. Man måste der-före föka drifveden från längre afftånd. Särdeles meddela Siberiens fkogar detta förråd, fast genom en förundrans vård omgång, Gmelin och flere intyga, att Siberiens strö-mar, vid den starka vårfloden, uprycka en myckenhet tråd, som af vatnets våldsamhet föras till hafvet. Defla föras då först af strömdragen åt Norden, hvarest det, som icke strandat vid N. Zemblias N. O. kuster, möter en stridig ström, följer med ifen förbi Spitsbergen emellan Island och Grönland, samt infvepes .jomfider uti den från Nord Cap åt S. V. strykande strö-

men,men, och tager Samma koSa Som drif-ifen up till 65 parallelen, innan de få öfverlef-vor föras åt Terre Neuve och Labrador. Detta alt bestyrkes deraf, att N. Asien till myckenhet frambringar de trådarterfom finnas flytande, Särdeles lårke-trådet; ätt Siberiens stora strömar, Ob, Jenijci, Letiay m. f., med starka öfverfvåmningar åstadkomma förödelfe i landets Skogar och bortfö-ra dessa, för de kale Poltrakterne, få dyr-bare fkatter; att drifveden finnes desto öm-nigare. ju närmare man nalkas dessa trakter. År 1593 funno Hollåndarne vid flo-. den Petfcbora drifved hopstaplad i stora högar. Den minfkas sodan alt mera och mera, genom kringlpridning, infrysning ibland isbergen och hämtning af de behöfvande Polkretfens invånare. Att någon obetydligare del af denna drifved kommit ifrån Norrige, vitna arbetade trådstockar, fedde af Irving på Mossensö som torde af våda blifvit gc*nom Norrfka fluflamas fön-derbrytning bragte till hafs och bortfkölg-da från stränderna. Det år ock af åSyna vitnen bekråstadt, att S. Lawetitii och fle-re Norra Americas floder, bringa en myckenhet driSved till haSs, saft Crantz icke tror den föras till Strat Davis och Grönland. Kamtfchatka och Aleutifke öame bekomma drifved från America med N. O. vindar Sjelfva tråden åro ftundom nog

fri-

*) Phipps p. 58. **) Muller III. 67.frifka *), stundom åter tärde aS ålder, röta och maSkfting, ja, icke Sällan öSverklåd-da aS musflor, (Lepades) alt i mån aS deras drögsmål, belägenhet och ställning under reSan. Stundom träffas de aS ansonlig storlek. Da vis måtte ett Sådant, Som hade 60 Sots längd och en stam af 14 fpanns omkrets. Grönländare våga fig ofta med lifsfara ut ibland ifen, Sör att berga denna Naturens gåSva. Den, Som finner ett dylikt tråd ftrandadt, Sörklarar Sådant för god prile, samt belägger fitt lyckliga fynd med en ften, till bevis af fin ägande rått. Denna ften anles, enligt Crantz, få helgad, att ingen vågar tillvälla fig en på fådant fått

förvarad ågendom, utan lemnas trädet få tryggt för upfmnarens räkning, som fkulle det vara krönt med ftåmpel och bomärke. Vid S. Polen fes ingen drifved om icke någon enda ftock håndelfevis från N. Zeeland eller MadagaScar tager denna koSa, hvarpå någre ganSka Så exempel gif-vas. Åfven som vid Falklands öarne ett eller annat drif-tråd, SåSom ett SållSyntSynd hämtas.

§. 7.

Vindar. Skydrag.

I anSeende till vindarna rgnes en ganSka mårkelig fkilnad, emellan N, och S. Polens

) Phxpps p. 31. «) Forst. Obf. p. 86.lens områda. Når man undantager de förfärliga stormar, som om höstetiden rasa på Grönland, få feglare ofta fägna sig af måtteliga och angenäma vindar, fedan de up-nått 67c:de parallelen. Så vål vid Cumber-lands On på 66, som högre up på 73. graders bredd hade Davis vindstillor och lugn. Hudson hade en hvilande luftkrets på 78:de graden. Phipps hade hela Julii månad på 79 och 8° latituden mera lugn ån han önfkade. Hans bägge Skepp voro omgiSne af is. Höstnåtterne tillstundade och hotade medelst det stilla lugnet famman-fkårpa isflingorna, då omsider ett esterlång-tadt vindkast satte dem i rörelfe och gaf fkeppen öpning. De PAGés anmårker, att N. Polen har ett vida stillare haf, ån den Södra. Stormame minfkas iden mån man framtränger fig genom ifens öpningar, få att man ofta som knappast f krider med fulla fegel. Difko-bugt har ofta två hela månaders oafbrutit lugn, åfven om vintren. Vid S. Polen år deremot ett helt annat ut-feende. Cap. Cook feglade derstådes uti en den måst rafande Svallgång. Redan 160 mil utom PolkretSen var Sjögången Så håS-tig, att vågorna fastade fig öfver 60 Sots höga isstycken. Öster om Cap Horn gaf fjögången, des fartyg en fluttning förhvar-je våg, om 42 graders vinkel De Pa-Gés trångde fig ej få nåra Polen. På 5a

och

*) a. ft. 343.och 54 gr. hade han dock Så ständiga och frä-Sande stormar, att icke beSåttningen kunde berga eller regera det Sönderflagna tacklet.

Af föregående år klart, hvårföre Sky-drag icke blifvit af de åt Södra Polen fe-glande Philosopher fedde närmare åt Söder, ån vid N. Zeeland, i Dr. Charlottas fund; då däremot, uti Grönländfka farvatnet, icke allenast vädervirflar ofta upstiga, fom, efter Crantz beråttelfe, flera varf kringvrida Skåljågares båtar, utan ock riktiga och fullkomliga , Skydrag finnas anmärkte fåsom fedde af Davis och Weimuoth. Defla Phenoméner åtfölja varma, äfka och lugn. Åro fåledes icke att förvänta uti Södra Pol-kretfens kalla och stormande haf. Vind-virflar emot land, samt vindars möten vid Pafladens omkastning, gifva väl måste anledning till Skydragens formering, men Åfka och Ele&ricitét gifva dem egenteli-gen deras förundransvårda drift, fåsom Hr. Prof. Wilke i des åt Kongl. Vet. Acade-miens handlingar meddelta högft märkvärdiga rön, redan ådagalagt, och i des lof-vade fortfåttning ån vidare bekräftar.

§. 8.

Luften. Töknet. Luftfken.

De flefte resande fågna sig öfver luftens klarbet emot Norden. Ju längre man hinnerner fram iband ifen, desto klarare och vackrare blir himmelen. De PAGés fåg i desfa trakter ingen molnfläck på himla-hvalf-vet. Vid grannfkap af land, der meteorer falla, förhåller fig luften på annat fått. Den fmåltande fnön och ifens dunfter måfte nödvändigt upfylla luftkretfen med tökn, fom afbryter den behageliga klarhet himmelen der gemenligen antager. Phipps fåg ofta moln flåckar. Ellis mårkte en tjock nien låg dimma följa ifen ®). Ja km an klagar öfver tökn vid des Pol-refa år 1580. James fann vid Cap Defosation en tjock och stinkande dimma, och under des vinterlå-ge förorsakade de vid fynkretlén stockade dunfter, att den upgående Solen och månen viSade fig i en aflång Skapnad. Phipps fann töknet vid Spitsbergen ökas med i-fen; tjockt om mornarne, men gemenligen fkingradt om dagen. Kring eBeringsfun-det fvåfvar mycken dimma. Afven finnes tökn vid Grönland till Sådan myckenhet, att det frySer till piggar, hvilka lägga fig på vatnet och utgöra en hinna, lik fpinnel-våS. Likvål år aS erSarenheten beftyrkt, att denna dimma alt mera och mera aftager emot Polerna **), samt att den klara tiden vida öfverträfiar den tökniga. Når man dértill lägger sommarens behageliga nätter, uplyfte af en sol, fom hela Junius

och Julius icke fånker fig under horizonten, få

må-

*) p. 148. **) De PAaés 231. Crantz 43.måste Sådant bidraga att göra Seglarens kosa mindre åSventyrlig och otrygg. Enligt Da vis räkning, bleS Solen vid 78:de parallelen, 5 gr. öSver SynkretSen. Hudson. Sann- på 8°-'de parallelen Solen vid mittnatten ånnu behålla io gr. högd öSver hori-zonten, och det år naturligt, att vid IjelS-va Polen, vifla tider, Söga Skilnad Skall märkas emellan Solens middags och midnatts högd. Martens anmärker dock, det Solen om natten antager ett blekt-Sken, likt fullmånans ljus, Som icke Saller åSkå-daréns öga olägligt. En omständighet, Som beftyrkes aS Crantz, men icke la alde-les godkånnes aS Phipps Emedlertid' utgöra Soglarne ett påliteligt urverk, och Sålom man räknar morgonen Srån deras up-brott iSrån klipporna, Så kan man ock räkna aftonen Srån den tidepunkt, då de gå till hvila.

Vid Södra Polen år deremot himmelen mera mulen ån klar. PolkretSen år nåftan beftåndigt hölgd i en mörk dimma. Redan på 44*de Latituden mötte De PAGés den ao Nov, en Svart himmel, iSrån hvil-ken Solen endaft då och då kaftade några vanmågtiga ftrålar ~:s). På 55 parallelen kunde Cap. Cook den 15 Decembr. Sör tökn icke Se från ena ändan aS Skeppet till den andraVid de högre parader uti

*) P- 7i- **) P- 55- ***) 23.

D

fto-stora Hafvet kunde stundom för mist och mörker ingen fara väjas på i o alnar. Man feglade derföre på vinst och förlust, med kall blod bland tuSende isberg fa Sorglöst, som Skulle ett rent Sarvatn varit Sör handen. Solen uplyste väl då och då dessa bedröfliga trakter, men med en vid Norra Pojen okänd Iparfamhet. Ehuru Solen åSven der vid 68 parallelen borde hela natten viSa fig öSver lynkretSen, Så kunde hon dock icke en enda gång Ses Sör de emot aftnarne upstigande dunster' ehuru ännu midnatten var ljus. Månen, som vid Norra Polen nästan oafbrutit meddelar sina lånta strålar, tyckes indraga sitt fken vid den Södra. Den tökna der herrfkar år icke allenast förfårande med des mörker, utan ock vådelig med des fuktighet, som fåster fig vid tackel och rånåckar och ofta fryfer till isklumpar af 24 lods vigt, hvilka, af egen tyngd, vid minsta våderkast losna, nedfalla och hota de på däck arbetande ljömåns hufvud. Sådane exempel åro väl icke aldeles okände vid Norra Polen. De Pagös har der anmärkt, att istappar af töknet tillfkapas vid rå och tackel *_), men hvarken af den storlek eller fara, fom blifvit af en Forster anteknad under des Polresa åt Söder.

Såsom den Norra Polen har sitt Norr-fken, få har ock den Södra 11 tt Söder/ken,

men

*) P- 159-c

men mycket blekare och Svagare. ASven vid vår Pol finnes NorrSkenet starkare öf-ver Norra Afiens iskuster. Det utfkjuter der flammor af alla Solstrålens Sårgor, be-ledSagade af buller, fufande och fråsning, fåSom ett fyrverk. Då -det blossar, har man märkt en hemfk fruktan intaga Ijelfva djuren. Hundarne kaffca fig till jorden och ligga darrande, Så länge Phenomenet räcker

I en tid, då de Naturkunnige funno mycken Saltpeter och SvaSvel öSver alt, der något lyfte, hade man kunnat härleda detta, öSver vifla Afiens delar, starkare Nörr-Sken Srån de derstådes belågne rikhaltige och med SvaSvel SÖrente tillgångar på koppar. Nyare PhiloSopher haSva ock funnit Sannolikt, att NorrSkenet Skulle antända afkämnet, och haSva på Sådant Sått Sörkla-rat de IparSamme verkningar, Som i Polari-Ske trakterne rönas aS detta fiftnåmde Phenomen. Det år ock Sannt, att Middle-ton år den ende mig bekante fjöSarande, Som i högsta Norden haSt stark åska. Crantz berättar vål, att blixten nog oSta Ses på Grönland, men att bullret dock höres mycket oredigt. Phipps hörde ingen åSka-under des reSa åt Spitsbergen. Men Sedan man bliSvit Sörviflad, att NorrSkenet år ett Eleétrifkt lustSken, hårrörande deraf, att jordifke och luft eleélriciteten ftrömmar up D a till

*) Pennant.till den öfre tunna luSten och det starkt ledande vacuum,Så finner*man lätt, aShvil-ken grund ämnet icke i molnen kan Samlas till den myckenhet, Som SordraS att utgöra åSka, utan bort blossar och upgår i

NorrSken. Skulle ock Richmans tanka, att elden, Som lemnar de SrySande vatn-dunsteme, äSven bidrager, till detta Pheno-men, än vidare bekräftas, Så låter den äf-ven lämpa fig på de starka NorrSken, Som, öSver Siberiens högst kalla iskuster, visa fig i starkare mått *).

Ishlink kallas ett vid horizonten upsti-gande återSken, aS Solens emot iSen brutna strålar. Crantz berättar, att det Synes flera mil. Phipps och De PAGés be-SkriSva detta vackra lustSken vid Spits-bergen. RySke Jägarne på Samma öar vägleda fig äSven på fina vinterfärder af detta ljus, i brist af solens Sken. På resan åt S. Polen var detta fken ett ofvikeligt tekn till annalkande is, och viste fig med en o-vanlig glans, når Cap. Cook träffade det omåteliga isSält, 1'om Satte gräns Sör hans vidare Sramsteg.

Eld-

*) J:fr Hr. Prof. Wit.kes förtråffeliga Tal om

Norr/ken hållit for Kgl. Vet. Acad. 1778- Det år åf-ven denne outtråttelige och forikande Philofophen, fom vi Sro förbundne för det vigtiga Ron, att Centra af köld, Magnetifme och Norrfken inträffa med hvarandra pä jordklotet: **) p. 71.Eldkulor och ftjernfall, åro stundom Sed-de vid Norra Polens grannfkap, men icke anteknade vid den Södra.

§. ».

Magneten.

H varken rummet, eller mitt Söremål tillåter mig anföra de månge märkvärdige rön, som höra under denna del af Polkretfernas Physifka kännedom. Jag åtnöjer mig der-Söre att endast, nämna någre Så anmärkningar, hvilke, ehuru otillråckelige att läggas till grund för HutSatSer, dock kunna för-tjena upmårkfamhet SåSom enkle rön. Vid Rennefeld på Spitsbergen Sann De Pagés aldeles ingen aSvikning. På N. Zemblia hade Hemskirk vid8o parallelen, i6° mifs-vilning. ' Vid Repulfe Bay på 6j° anmärker Middleton 50* aSvikning, och Bylot uti Smitbsfund belågit i Baffinsviken inne-mot 56 gr. Detta lifta rön år Så mycket mårkeligare, som man icke på hela jordklotet, Sunnit Så ftor declination. Bylot Sörnyade derföre flera reSor sitt rön, att SörSåkra både fig och andra om des pålitlighet. Man har deSsutom en mårkelig erfarenhet rörande Compaflen, fom ej bör utelemnas. James fann vid Cap Defolation, D 3 Mag-Magneten aldeles förlora des kraft att vifa Norden. Han härledde Sådant från den ftrånga kölden; den tjocka dimman, och flere förmodade anledningar. Dock fynes den förftnåmde orfaken haSva huSvudSak-ligen verkat, emedan Ellis, Som år 1746 följde Cap. Moor på des uptäcktsresa ,vid Knigtbsån fann den på samma fått röfvade Magnetifka kraSten återftållas, når Com-passen SörSattes i tillbörlig vårma» För öf-rigt beror theorien om Compallen egente-ligen på de innom PolkretSarne belågne Magnetpoler , aS hvilka tvånne, af Herr Prof. Wilke blifvit uträknade och för Södra Polen utftakade på Akrellfka Globerna. Ett arbete, det man Skulle med längtan Se fullbordadt åSven i anSeende till Norden.

# # #

§. 10.

Stenriket.

Ånnu ftörre Skilnad viSar fig emellan N. och S. PolkretSen, når vi ftråcke jåmSörel-fen till de tre Naturens riken.

Om Stenrikets alfter innom Södra Polar-kretSen, åge vi inga underråttelSer. Om ån Södra Georgiens och KyndelsmåfToöarnas

ud-uddar Såsta fig vid något åt Polen sträckande land, Så giSva de dock ingen beha-gelig Sörmodan att, innom deras Skote, träffa några begärliga Skatter. De Metaller, fom^ Sor deras lallfynthet och vårt Håg-tes öfverenskommelfe , Sått namn aS ädla, tyckas egenteligen blifva beredde uti Naturens, under de blidaste luftstrek, anlag-de verkstäder. . Norra PolkretSen år dock icke Så %anlottad, att ju ej derstådes tråS-fas, åtminstone fpår till deffa värderade rikedomar. Sala och Kongsbergs filfver-grufvor ligga vål utom den krets, som år vårt närvarande föremål, men intyga dock, att icke Indierne ensamt föda dyrbarheter. Stråcke vi ofs

nårmare till Polen, få Sör-Såkrar en Frobisher, att han Sunnit en Guldkjes på Grönland. oDavis hämtade af Samma ämne derstådes. År 1578 Sände Drottning Eli-sabeth Gullproberare och man-Skap till Grönland , Sör att driSva denna uptåckt till Sull vifshet. DanSke kölar hem-bragte Sedermera hela laster aS denna glittrande vara. De Sörsta Smältnings SörSöken goSvo icke förmånliga utflag, hvarföre hela Skeppslasten vräktes i ljön. Men fömy-ade proS tycktes loSva någon Sördel, då man SörSent ångrade ett Så förhastadt be-flut. Åmnet lårer dock icke funnits lönande, ehuru Egede icke afilår alt hopp. E-jnedlertid åro Grönlands Gullgrufvor nu glömde, och man Sörvandlar, med mera Så-' D 4 ker-kerhet, des Eiderdun i ducater. Att Rys-farne, i fednare tider, Sunnit filfver på Cher-rysön, år bekant, Saft icke i någon bety-delig myckenhet. På koppar meddelar deremot PolkretSen en rikare tillgång. Vid N. Zemblia uptog Woods Sånklod en mjuk grön maln! Esquimaux omtalte Sör Scrogg 172a en gedigen koppargruSva i Norra A-merica, ehuru han underlåt att underSöka deras upgift. Hearne berättar, att koppar finnes gedigen och i myckenhet vid Americas åt Asien gråntSande kufter. En ftor, och af des vatnfall märkvärdig ftröm bår der namn af kopparfloden. Den ortens vilde hade alla fina vapn fkodde med kall-finidd koppar, innan ännu någon handel med Européer kunde förfkassa dem detta åmne. KamtSchatka haSvet har, fast på lägre bredd, des få kallade kopparöGel-livares rikhaltiga jernmalm , fom gifver till 75 procent åt MelderfteinSka jernver-ken, år bekant, och den gula ochra, Som på flera Nordligare ftållen, Särdeles på Spits-bergens klippor, framvittrar, röjer ty deli ga jervfpdr. År 1604 hämtade Bennet 30,000 Skålpund blymalm på Cherrysön. o. C v.

Norra PolkretSen frambringar åSven en myckenhet andra mineralier. Island har de flefta Pulcamjk* alfter. Grönland har enligt Crantz, Asbeft, Granater ,Tålgften, 01-

joften

*) Pallas Nord. Beytr. II. 30a f.joflen och Cbriftaller, Som Skåra glas; enligt Frobisher, Hall och Da vis, Ma-rienglas\ enligt Baffin , Alabaflerberg, samt ganfka Sannolikt den Så kallade Labradors Scbillerfpuit. Wood fann en Svartaktigmarmor med hvita ådror på N. Zemblia. Ben-net fann (lenkål på Cherrysön. På Mof-fensön fann Dr. Irving B a faltes i vanlig fexkantig fkapnad *). För öfrigt bestå desfa klippor af en från fprickor fri Gr am t, med fvart, grå och gul infprångning, och till ett bevis, att bergens högd astager emot Polen , kan fistnåmde reSandes anmärkning tjena, Som Sunnit det Nordligaste berget blott hålla 321 fots högd, då de Södligare upnådde 4500.

§. 11.

Växtriket.

Innom S. Polcirkelen har aldrig Blomster-gudinnan vågat fåtta fin fot. På S. Georgien, 130 mil, utom samma krets, fes intet tråd, ingen buSke. Med möda finna derstådes några Så tuSvor af vår Svenfka Hundexing (Da<5t. Glomerata,) jåmte några stånd af ett nytt örtflag, Aricifirum ***)

A s en

*) Phipps p. 58.

**) Forst. Nov. Pl. Gen. p. 3.en uSel bergning, Sör att utviSa växtrikets grånts emot Söder. Vid Norra Polen kan deremot Flora högmodas öSver fina fram-steg. I fjelfva Polcirkelens grannSkap up-reSa fig Tornås vidsträckta Skogar. Sjelf-,va det kalla Siberien har tråd till den 68:de, och buSkar till yo:de parallelen Islands brände lemningar (Surturbrand) intyga, att denna ö Sordom Srambragt anfenliga Skogar, innan driS-iSen förändrat des luftstrek. Grönland har, enligt Egede, på 67 gr. bjbrkar, pilar och flere trådfiag om 18 Sots högd, och ett mansbens tjocklek. N. A-merica har omkring Hudsonsvik tillråcke-ligt fkogsförråd. Hearne fåg på <>1 gr. tråd, som fkulle kunna nyttjas till Canots. På de ån högre bredder finnas, enligt Da-viS', enar och flera arter bufkar.

I de trakter, der Floras alster blifvit upfökte af kånnare, tråssas en nog anferi-lig rikedom af örter. Siberiens växter haf-va blifvit underfökte af Messerschmidt, Gmelin och Pallas; Lappmarkens Flora har haft den hedren att befökas af fjelfva Ortvetenfkapens fader, och des värdige Lärjunge Montin; Norriges af Gun-nerus; Islands af KÖnig och Olafsen. Grönland måfte hafva långt flera växter, ån de få Crantz upgifver. Hemskirk fann grås på N.

Zemblia. Holløndarne fågo

*) Pennant 119.i^93 vid Waigats gröna fält, med många örter och lökarter. Wood fåg på N. Zem-blias mofslupna trakter, blå och gula blommor. (Förmodeligen Andromeda c&rulea och Ranunculus nivalis). Sjelfva Spitsbergen, beröfvade all mylla, måste inrymma fina isklädda dalar åt blomftergudinnans fäde. Det från bergen nedfkölgda grufet, gödt af kläckande foglar, frambringar ett någorlunda antal örter, upteknadt af Phipps *). Americas ödemarker måfte ock up till 76 gr. hafva fina infödde växter, emedan de der hysa gråsåtande djur. Hvilket afbrott emot den S. kala Polkretfen, hvarest Spits-bergens blommor icke våga fig längre ån till Eldslandet.

Naturen har icke åtnögt fig att endast fåg-na N. Polens inbyggares ögon med den refli-ga Carolinflia Spiran; Q Pedic. Sceptr. Caroli). Den prålande Rbodiola, (Rhod. rofea), de täcka Atidrouieda, fom borde ådraga fig In-difka blommornas afund; de behageliga Ra* nutider, Soin upréSa fina knoppar genom den halffmålta Snön. Fast mera har För-Synen tillika vilat fig välgörande. En myckenhet bårarter, aS vinbår, måbdr, lingon,

l/la-

*) Nemligen Agroftis Algida, ny; Tillsea aqua-tica; Juncus Cnmpejlris ; Saxifraga Oppofitifolia, Cer-nua, Rivularis9 ccefpitofa; Ceraftium Alpinum; Ranunculus Sulphureus, ny; Cochlearia Danica och Grån-tandica, Salix herbacea, famt ig Cryptogamifter.blåbär t tranbär, kräkbår, Som der växa finak-ligare än på andra orter, jämte Nordens egen kräflighet åkerbåren, igena att afhjel-pa de oredor, som annars Skulle åtSölja den AnimaliSka diåten. Spondylium, Acoms och Calla, giSva kryddämnen; Angelica räcker ett agenåmt och magstärkande förvarings-medel; Lapp/ka Syran dämpar rötans anfall, och den på alla stränder i ömnighet växande Cocblearia gifver en pålitelig läkedom e-mot luftstrekets hemljuka, fkörbjuggen. Islands Mojjan lindrar bröstets åkommor. Socker tången, (Fucus Sacoharinus) tjenar till nödfalls fpis, m. m. Alle defTe gåfvor tillfammanstagne, kunna dock icke upvä-ga den till utfeendet Så ringa Renmoffan.

§. 12.

Djurriket.

Innom S. PolkretSen år intet däggande djur Sedt. Någre hvalarter torde dock trånga lig Så långt iSens öpningar medgifva. Södra Georgien har åSven ett par Skålarter, (Phoca Urfina och jubata) vilde SåSom Cli-matet, hvaruti de lefva. Innom Norra Pol-kretfen tråssas deremot Mufkoxen på 69 grader0). Renen, Samojedens och Lappens

hem-

*) Hearne.hemafvel, går, i des vilda tillftånd, till 8° gr. på Spitsbergen och N. Zemblia *). Delsa vidlrenar blifva, både der och på Grönland, ganfka fete iX!). De till Grönland öfver-förde får trifvas rått väl. Finmarken har Koofvel. Efquimauernas Hundar blifva Så Seta, att de knapt kunna gå ooa). Den bvi-ta björnen är Polkretlens infödinge, allmänn på isSälten och i de högsta parader. Vid Cap. Walfingham Såg Bavis en Sådan af ovanlig storlek. Deras pälSar åro begärlige. Deras kött Skall, enligt Fox, icke vara oSmakligt, når det kokas, men tranigt, då det stekes. En enda björn gifver 48 kannor olja. Hemskirk hade på N. Zemblia obehagliga beSök aS dessa gäster, och det år mårkeligt, att de drogo sig åt Söder, då Solen ej mera högde 11g öSver ho-rizonten,-men återkommo med Solen, då des strålar blefvo fynbare. Hvite råfvur, med flere dyrbare pälsverk från Siberien och N. America, låcka Jägare att vintra i defla stränga Climater. kalröjfar hafva der lina hemvist på isflingorna, och det fordom i fådan ömnighet, att Bennet, vid Cherrys-Ön, år 1604 fåg flera år 1000 st. och fylde ett helt fat med deras fälda betar. Euro-peérne började Ihart retas af en ny han-delsgren. Man gjorde resor till denna ö, endast att koka tran af Valroflar, och fick

ett

*) Hudson. Wood. **) Phipps. De Pa-Ges. Crantz. ***) Davis.ett fat af fem djur. På några få tåg fångades a8oo Valroflar, fom, med tran, hudar och betar, gofvo en anfenlig vinst Men delfe djur åro der nu SållSyntare och Skyggare. De SoSva under en vakande fkilt-vakts upmårkSamhet och fly vid minsta buller. Så grundad år den

Sanning,att endast grannSkap med månniSkan, gifver djuren farhoga och varSamhet. Harar finnas på Grönland **). Hollåndarne fköto harar på N. Zemblia. Frantsmånnerne förtärde på en vinter 25000 harar i Hudfonsvik. Snö' möfs och Hermeliner bebo åfven PolkretSen, kan hånda up till Spitsbergen. Men Sram för alt böra vår Pols mångartade Skålar räknas för en dyrbar FörSynens gåSva. De åro Grönländarens och ESquhnauens alt. Kläder, Söda och vårma, lifvets hufvudfåkeli-ge behofver håmtas af defla enSamt, och Således åro de dyrbarare ån Ijelfva Renen. Hiralfifkar låcka den vinningslystna Euro-peén med liSsfara, up till de ogenomtrån-gelige iskuster. Delpbinen * Ftnnfifken, Ca-cbelotten och Nord - Caper n gå åfven innom Polkretfen, fast icke få högt, fom hvalarna. Och hvad defla icke rikta månnifkan med deras ringare fpeckförråd och odugligare barder, det erfåtta de med den tjensten, att till strånderne jaga de mindre fifkarter.

Då

*) Purchas III. 565. **) Pennants

Warying Hare.Då haSvet öpnas till S. PolkretSen finnas der några få fogelarter. En art grå Albatros, jämte några grå Stormvådersfoglury uplifva då defla bedröfliga trakter. Mep man gläder fig icke åt deras ankomst. De bebåda gemenligen ifens annalkande och Söka fjelSva hos de ljöfarande en Skygd emot luftstrekets hårdhet. Huru olik år icke deremot den N. PolkretSen, hvarest millioner Skarar infinna fig i vårens glada fäll— . fkap? Man förgäter utfigten af dessa nakna klippor, når man fäster ögat på deras lefvande beklådning. Förfynen har der icke utdelt defla gåfvor med fparsam hand. Siberiens och Lappmarkens floder åro då mö-tesplatsar för Europas och Afiens mångfaldiga Andarter. Enara-tråfk har då flera Snäppor ån hela Scandinavien. Med milliarder mygg dukar då den handen, som icke låter den ringaste varelfe förfmågta, ett rikt bord åt defla flygande hårar. Polhafvets iholiga klippor upfyllas af Alkor, Lomvier och Griflor, (Uria Grylle & Troile). De blottade bergflakor täckas af Mallemucker, (Procell. Glacialis) Må far och Tårnor. De gråsrike holmar hyras af den fromma Å-dan emot des dyrbara dun. Svanornas be-hageliga fång återuprepas af bergen. Bren-tor och Berniclor omgifvas, vid 8° gr. högd, afungfkaror, dem forntiden, förderas myckenhet trodde växa på tråd. I hvita haf-vet och på Grönlands kuster kläcka då de Al-Alfoglar, (An. hiemalis) Som. Snart i sträckande Skaror reta Oster-och Norr-ljöns Skyttar. Och hvem hinner väl upräkna alla den Norra Polkretfens rikedomar? Huru månge finakelige måltider finner icke Sjömannen aS dessas ägg? Huru ofta har icke den nödståldta Seglaren der Sunnit medel att undvika en annars oundgängelig hungers nöd? Huru rikt ämne till betraktelfe för hafvets driftiga plöjare, då de, få fjer-ran från fina hemvift, träffat få outtöme-liga vilthus? Så år ingen klippa onyttig på jordklotet, i Naturens allmänna hushållning. De Så kallade Sju Sy firar, det längsta åt Polen bekanta land, måste på 8° gr. 4a' gifva en fristad åt Pillgnfs, Snäppor och Snbfparfvar (Ember. Nivalis).

Åfven uti Polarkretfens landsträckor, träffas en myckenhet fogelarter. (jrnar bebygga des klippor. De rafkaste jngtfalkar, få högt värderade af Södligare länders Förstår, fångas i PolkretSens grannlkap. Åt-Skilliga Ugglearter hafva der fina stamhåll och likSom utropa Nattens timar. En myckenhet af de lifligafte fångfoglar glåda den vaknande naturen. Alt detta år dock ett intet emot de rikedomar, dem Förfynen der utbredt genom nyttigare fogelarter. Snb - och Fjällripor aS flere arter , Så innom Nya Som gamla verldens Polarkrets, röja, i oräkneliga fkarar den allmänna Förförja-

rensrens gifmildhet. I Hudfonsvik fångas årligen minst 10,000 Snöripor. En Franfk Gouver-neur med des beSättning, Sörtärde under en enda vinter 90,000 Snöhöns. Button fångade under des vinterlåge vid Port Nelson 2,1,600 Snöripor. Och hvilke oräknelige fkarar nedSöras icke till oSs Srån Norrlands grannSkap?

Om det våta Elementets leSvande Skatter äro innom Södra Polens krets okände, Så hisnar man deremot vid åtankan aS de oräkneliga Skarar, Som från den Norras område, göra de Sörundransvärdaste men tillika nyttigaste utflyttningar. Endast Stilen , Som Sörbi Island nedstryker åt Södli-gare stränder , Som SyflelSåtter Så många tu-lende arbetSamma händer, Som Söder Så många millioners munnar, Som för vissa nationer inbringar en afundad vinst, hvilken ej fällan gifvit anledning till krig och blods-utgjutelSe, Som aS den välgörande FörSynen blifvit ämnad till en sund och Smakelig Spis, endaft denna outösoliga Skattkammaren måste leda en tänkande varelSe till vördnad och förundran och hvilken tid fkulle vara tillräckelig, om man ville uprepa de mångfaldiga Laxarter,

som från Polhafvet upsti-ga i Siberiens stora floder och Islands grundare åar; de talrika Torfkarter, fom påNorr-fjöns bankar och Neufoundlands kuster Svälja en SörrådiSk krok o. S. v. Ingen

E verlds-verldsdel har få mångartade ej heller Så osanteliga Haijar, Som Polens grannfkap; intet haS Så förundrans vårda Sjådjur, intet vatn få befynnerliga bak. Norrijön har derföre ständigt varit ryktbar för des vidunder, och Naturforfkaren måste ån i dag upfkjuta sitt omdöme om en del hafsfoster, hvilkas varelfe man hvarken vågar bestrida eller bifalla.

Herr Cook tillstår, det en Europée, med all des industrie, icke fkulle berga litt lif eller bibehålla fin varelfe på S. Georgiens kuster. Ån mindre fkulle då fådant kunna fke innoiruS. Polkretfen. I den Norra Poikretsons grannfkap hafve vi dere-inot tre nog anfenliga handelsstäder, Manganen , Arcbangel och Trondbem. Grönland har Nybygget Noogfnk på 71, och inbyggare up till 76 och 78 gr. Likväl, når man afråknar de Nomader, som blott tillbringa sommaren innom Polkretfen, men emot vintren draga fig åt Söder, torde antalet af Polkretfens beständige Inbyggare icke vara fårdeles stort i mån af rymden. Naturens allmänna och vårt flågtes enfkildta hushållning tyckes icke, i defla kalla orter , fårdeles befordra folkökningen. I brist af tjenliga födoämnen ligga Grönländarens och Efquimauernas barn flera år vid bröstet, innan deras magar förmå emottaga fkåltran och det rutna mikjak. En fader

om-omgifven af 4 a 5 barn, har redan ett stort hushåll att förSörja. Den SörödelSeanda och raleri, Som olyckligtvis intagit vårt siågte, och gör, att defle NordiSke Solkflag, med en hos fjelfva vildjuren okänd grymhet, färga sina kopparbeflagne Ipjut i hvarandras blod, bidrager åSven att minSka folk-numern, Särdeles i N. .Americas ödemarker if). Men om man blott ville beräkna N. PolkretSens ständiga invånare till 50,000 ljälar, Så vore redan detta antal stort i jämförelfe med S. Polkretfens: intet.

Man kunde ock upkasta den frågan , om ock delsa Polarbyggare böra anfes för lyckelige varelfer. Ett ämne, det förmo-deligen ingen kan båttre iiplysa,ån defjelf-ve. Det Physifka lifvet har blott trenne oumgångeliga behof: foåa , kläder , varma. Der delfe icke saknas, utan ock tillika för-fötmas af samfunds-lefnadens biträde och

E ,2 ågten-

*) Herr Hearne gifver derom en berSttelfe, fom våcker fafa. TJnder hans refa i N. Americas ödemarker , träffades pä en liten holme fem tålt, befcodde af Éfquimaux. De Indianer, fom voro Hearnes fåljeflagare anfe denna åmkeliga Nation får trollkarlar , de däf båra utrotas, och hårleda alla olycksfall från deffas fignerier. Vid åfyn af deflä, upretades de till en inbillad håmnd; åfverföllo det arrra folket i lin båfta fåmn ; mördade emellan 20 och 30 perfoner, fom utgjorde detta olyckliga famhålle. Alle Herr Hearnes båner och fåreftållningar voro fruktlåfe. Han kunde ej en gäng frålfa en ung Indianska, fom omfattade hans fåtter. Hår skonades icke en enda.ågtenfkapets behageligheter, blir liSveticke mera en börda. Olika begrep om defla behofs upfyllande, föreställa ofs ofta en o-drågelig fattigdom, der andre njuta ett hån-ryckande öfverflöd. Jag fkulle derföre tro, att Lappen och Samojeden,. på des med Renhudar betåckta dvärg-björks-bädd, utmed en god eldbrasa, under fkygd aS sitt renSkins tålt, närd aS torr fiSk och SårSkt renkött, då och då undSågnad aS juemo-mjölk och kappatjalma, låSkad aS iskalla kållSprång, vederqvickt af en för hvarf, omkring fållfkapet, circulerande tobakspipa, fri för öfverflödets och maklighetens följ-der, gikt och podager, okunnig öm andra krigsfärder ån björnjagter, anfer fig Så lyc-kelig,, Så vål förefedd t fom Européen på eider bädden omgifven af yppighetens och öfverflödets rikaste förråden Grönländaren, fom på Skåldjurets bekostnad njuter alla lifvets behofy närd af des kött, klådd af des tarmar och hud, innan och utan up-vårmd af des tran, lika härdad att frofla och fvålta, lika färdig till lättja och möda, fkulle förmodeligen, ehuru vida osoyggare och fattigare ån Lappen, icke, utan ånger tillbyta fig de hossade folkllagS lif Sjelf-va Efquimauen, fkulle anfe fig bragt i e-lånde, om han nödgades nära fitt lif med Fransmannens fkalfrukter. Och att alt detta icke. år en förmodan, utan en fullkomlig sanning, vitnar erfarenheten, i det

mailman fedt Grönländare och ESquimaux, som blifvit öfverbragte till Engeland, med hänryckning lemna det mustigaste oxkött för att återgå till deras hårfknade fkåltran och rutnade hvalfifkas. Ja, då man Sör dem uphöjer Europas härligheter, rycka de på axlarna och med en Söraktelig upSyn till-kännagiSva fin affky Sör en verldsdel,

der icke Skålar giSvas 1 Sådan myckenhet, Som hos dem. Med alt detta lårer dock hvar och en inSe, huru stort Söretråde, äSven de uflaste N. PolkretSens invånare äga fram-Sör eldslandets ömkelige Pecberefarei

i a

Reflexioner*

A^len det Skulle icke ägna en tänkande VarelSe att lämna detta ämne, utan att vörda och beundra de SotSpår aS Skaparens välgörande vishet, Som öSveralt visa fig åSven innom vår Pols råmåren. Hvem kan väl utan kånflor betrakta den aooo timars långa dagen, Som der Sätter Seglaren i stånd att ståndigt vara upmårkfam på fin kosa i ett med isvrak upSyldt haS? Hvem kan tankelöst åSkåda det blolsande NordljuSet, E 3 detdet lysande Isblinket, fom under vintren erfätter Solens Saknad; de höga Bergen, Som der underhålla Skymningarna Samt de tjocka dunfter, lom bryta ljulets strålar och göra Solen Synbar hela x6 dygn, förrän hon verkeligen höjer fig öSver SynkretSen? Hvem kan utan djupalte vördnad Sör FörSynens vågar, fe de refliga Tråd, dem Secler Sram-bragt i Siberiens och Canadas Skogar, omlider tjena PolhaSvets vedlöSa öboer till brånsie, båtvirke och bygnader? Hvemkan kånsiolölt betrakta den välgörande händen, Som på alla stränder Sått AntilcorbutiSka örter, Så att den kranke Sjömannen, vid första steget, träffar fin läkedom? Hvem kan utan rörelfe åSkåda det rika bord FÖrSynen dukat på deffa ödeberg, der plog och lia aldrig nyttjas? Den Sörundransvårda hushållnings-plan, fom bringar millioner Foglar till defla fridsamma' platfer att o-störde förökas Samt Sedan, i mångdubblade , Skarar, utbredas bland alla Solkflag? Hvem kan utah SÖrundran Se de omåteliga kyl-Sor aS MeduSer Sörvandlas till ett Sör industrien gagneligt HvalfiSktran; de rofgirige Haijar och Delphiner, i det de Sölja fina roS, driSva de Smärre fiSkar in i hamnar och vikar till månniSkors näring? Hvem kan utan upmårkSamhet Se det salta HaS-vet Sörvandladt till is giSva en tjenlig dryck; friSka kålleSprång störta fig utför isbergens lodråtta fidor i den Salta böljan; fiiösallen

i fini fin famn förvara örternas i mossan gömda rötter emot Climatets köld, och Sudliga tövindar, midt under vintrens starkaste stränghet, når alla källor tillfrufit, då och då vatna de törstiga djuren med ettfmåldt fiiövatn? Hvem kan utan rörelfe Se Pol-haSvets klippor täckte aS Sjöbjörnar, Val-roffar och Skåldjur, hvilke, med deras rytande, i tid varna den i töknet Seglande Sjömannen? Hvad Skall man då Såga om de fig Så kallande PhiloSopher, Som öSver alt i Naturen ropa på brift, på oordnings på Jlump? År f detta frukten af ett upklarnadt tidevarf? Ar detta fkörden af vetenfkaper-nas framsteg? Ar det då målet lör deffe Philofophers ärelystnad att förnedra fig till likhet med Koråker och Kamtfchadalare? Sjelfva Polkretfen Skulle vanhelgas • aS Så djuriSka tånkeSått. Låtom oSs då icke aS-undas defla kloka deras ålSkade allvishet, utan Saft mera, uti hela Naturens Sammanhang, vörda den Allmagt, Som med en gränslös vishet utftrödt fina välgärningar Srån JEquatorn till Polerna, Så Skole vi, meden förtjusande förnöjelfe, öfver' alt, uti Naturens Skapare träffa Naturens välgörare, Naturens Fader,

Extmfhr» kollar 5 fi.